

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА МУЗЕЄЗНАВСТВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ЗБІЛЬШУВАНЕ СКЛО» АВАНГАРДУ: СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК
АВАНГАРДНОГО ТЕАТРУ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ »

Здобувачки вищої освіти

першого освітнього рівня (бакалавр)

спеціальності 027 *«Музеєзнавство, пам'яткознавство»*

освітньої програми *«Музейно-екскурсійна діяльність»*

Лободи Дар'ї Едуардівни

Науковий керівник: доцент, доктор філософських наук

Сошніков Андрій Олександрович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту рішенням кафедри

культурології та музеєзнавства

Протокол №__ від «__» _____ 2025 року.

Завідувач кафедри _____ Анатолій ЩЕРБАНЬ

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I. РОЗШИРЕНА ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА	10
1.1. Ідейний задум.....	10
1.2. Архітектурно-художній образ нової експозиції	11
1.3. Розширена тематична структура.	13
РОЗДІЛ II: ЕКСКУРСІЙНА РОЗРОБКА МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ «МИСТЕЦТВО ЕКСПЕРИМЕНТУ: УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР «БЕРЕЗІЛЬ» В КОНТЕКСТІ АВАНГАРДНОЇ ЄВРОПИ» НА БАЗІ ВИСТАВКИ «ЗБІЛЬШУВАНЕ СКЛО» АВАНГАРДУ: СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК АВАНГАРДНОГО ТЕАТРУ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ »	18
Методична екскурсія	18
ВИСНОВКИ	52
Список використаних джерел та літератури.....	57
СПИСОК ОБОВ'ЯЗКОВИХ ДОДАТКІВ.....	62

ЗАВДАННЯ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Харківська державна академія культури

Факультет: Культурології та соціальних комунікацій

Кафедра: музейно-туристичної діяльності

Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр

Напрямок підготовки 027 «музеєзнавство, пам'яткознавство»
(шифр і назва)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри
А. ЩЕРБАНЬ

«__ « _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

ЛОБОДИ ДАР'І ЕДУАРДІВНИ

1. Тема роботи: **«Збільшуване скло» авангарду: становлення і розвиток авангардного театру в Україні та Європі»**
The «Magnifying Glass» of the Avant-Garde: The Formation and Development of Avant-Garde Theater in Ukraine and Europe «

керівник роботи – Сошніков А. О. доктор філософських наук, доцент кафедри музейно-туристичної діяльності

затверджений засіданням кафедри, протокол № _ від року

2. Строк подання студентом роботи – травень 2025 р.

3. Зміст дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ I. РОЗШИРЕНА ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА виставки «Збільшуване скло» авангарду: становлення і розвиток авангардного театру в Україні та Європі»

- 1.1. Ідейний задум.
- 1.2. Архітектурно-художній образ нової експозиції.
- 1.3. Розширена тематична структура.

РОЗДІЛ II: ЕКСКУРСІЙНА РОЗРОБКА МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ «МИСТЕЦТВО ЕКСПЕРИМЕНТУ: УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР «БЕРЕЗІЛЬ» В КОНТЕКСТІ АВАНГАРДНОЇ ЄВРОПИ» НА БАЗІ ВИСТАВКИ «ЗБІЛЬШУВАНЕ СКЛО» АВАНГАРДУ: СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК АВАНГАРДНОГО ТЕАТРУ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ»

2.1. Методична екскурсія

ВИСНОВКИ

Список використаних джерел та літератури

СПИСОК ОBOB'ЯЗКОВИХ ДОДАТКІВ

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та затвердження теми дипломної роботи	вересень	
2.	Виявлення та вивчення літератури з теми дипломної роботи	жовтень-листопад	
3.	Написання тексту I розділу дипломної роботи	грудень	
4.	Написання тексту II розділу дипломної роботи	січень	
5.	Збір емпіричного матеріалу з теми дослідження, його опрацювання, опис	лютий-березень	
6.	Написання висновків, оформлення роботи, її передзахист на кафедрі	квітень-травень	
7.	Підготовка презентації та захист дипломної роботи	червень	

Студент _____ Лобода Д.Е.

Керівник роботи _____ Сошніков А. О.

АННОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з теми «Збільшуване скло» авангарду: становлення і розвиток авангардного театру в Україні та Європі» присвячена створенню нового музейного проекту, що висвітлює ключові етапи формування та розвитку авангардного театрального мистецтва в Україні та в європейському контексті.

У процесі дослідження було проаналізовано витoki та специфіку європейського театрального авангарду, зосереджено увагу на феномені українського театру «Березіль», його засновнику Лесю Курбасі, творчих впливах та ідеологічному протистоянні авангарду тоталітарній системі. На основі зібраного матеріалу створено концепцію музейної виставки «Збільшуване скло» авангарду: становлення і розвиток авангардного театру в Україні та Європі».

Новий музейний проєкт зорієнтований на широку аудиторію відвідувачів та поєднує класичні музейні форми з сучасними технологіями експонування: мультимедійними засобами, візуальними інсталяціями, аудіо- і відеосупроводом, театралізованими елементами. Впровадження виставки у сферу музейних комунікацій здійснюється через проведення екскурсії-лекції «Мистецтво експерименту: український театр «Березіль» в контексті авангардної Європи», яка дозволяє глибше осмислити культурно-історичне значення авангарду через освітню та емоційну взаємодію з глядачем.

Ключові слова: авангард, театр «Березіль», Лесь Курбас, музейний проєкт, музейні комунікації, європейський театральний авангард.

ANNOTATION

The qualification work for the first (bachelor's) level of higher education on the topic The «Magnifying Glass» of the Avant-Garde: The Formation and Development of Avant-Garde Theater in Ukraine and Europe « is dedicated to the creation of a new museum project that highlights the key stages of the formation and development of avant-garde theatrical art in Ukraine and in the European context. In the process of research, the origins and specifics of the European theatrical avant-garde were analyzed, attention was focused on the phenomenon of the Ukrainian theater «Berezil», its founder Lesya Kurbas, creative influences and ideological opposition of the avant-garde to the totalitarian system. Based on the collected material, the concept of the museum exhibition The «Magnifying Glass» of the Avant-Garde: The Formation and Development of Avant-Garde Theater in Ukraine and Europe «was created. The new museum project is aimed at a wide audience of visitors and combines classic museum forms with modern exhibition technologies: multimedia, visual installations, audio and video accompaniment, theatrical elements. The exhibition is introduced into the sphere of museum communications through a lecture-excursion «The Art of Experimentation: Ukrainian Theater «Berezil «in the Context of Avant-Garde Europe», which allows for a deeper understanding of the cultural and historical significance of the avant-garde through educational and emotional interaction with the viewer.

Keywords: avant-garde, theater «Berezil», Les Kurbas, museum project, museum communications, European theatrical avant-garde.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Українська специфіка такого цікавого європейського мистецького феномену, як авангардизм, робить надзвичайно цікавим його компаративний аналіз, зокрема, й музейними засобами. Спроба висвітлення цього феномену у експозиційному просторі додатково актуалізує дану тематику.

Український авангардний театр, зокрема діяльність Леся Курбаса та його театру «Березіль», відіграв ключову роль у розвитку української національної культури в першій половині ХХ ст.. Сьогодні, дослідження та популяризація цього періоду мають велике значення для музеїв, оскільки вони не лише зберігають культурну спадщину, але й формують нові способи взаємодії з відвідувачами та підтримують актуальність історичних ідей у сучасному контексті. Музеї, як осередки збереження історичної пам'яті, відіграють важливу роль у презентації та інтерпретації культурної спадщини. Виставки, присвячені українському авангардному театру, дозволяють сучасному суспільству ознайомитися з новаторськими ідеями та творчими досягненнями минулого. Це сприяє глибшому розумінню національної історії та культурної ідентичності. Український авангардний театр був відомий своїми інноваційними підходами та експериментами у сфері мистецтва. Сучасні музеї, досліджуючи та представляючи авангардний театр, створюють платформи для натхнення нових поколінь митців. Відвідувачі можуть черпати ідеї для власної творчості, використовуючи приклади новаторських методів, застосованих у минулому. Це сприяє збереженню культурної спадщини, підтримці сучасного мистецтва, освітньому розвитку, соціальній ангажованості, використанню інноваційних підходів та формуванню національної гордості. Музеї, які активно досліджують та представляють цей період, виконують важливу місію,

зберігаючи та передаючи наступним поколінням багатство української культури та мистецтва.

Об'єкт дослідження – становлення і розвиток українського авангардного театру.

Предмет дослідження – музеєфікація історії українського авангардного театру.

Мета дослідження – за допомогою музейних засобів розкрити основні етапи становлення та розвитку українського авангардного театру.

Досягнення даної мети вирішується за допомогою постановки і виконання наступних завдань:

- розробити генеральну ідею музейного проєкту «Збільшуване скло» авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру»;
- виявити «наскізну» проблематику даної теми;
- розробити архітектурно-художнє рішення музейного проєкту;
- підготувати текст екскурсії «Збільшуване скло» авангарду: становлення і розвиток авангардного театру в Україні та Європі».

Ступінь наукової розробленості проблеми (джерела та історіографія).

Історичні джерела:

При написанні даної дипломної роботи історичними джерелами для вивчення історії авангардного театру послуговували документи, архівні матеріали та особисті записи діячів українського авангардного театру, таких як Лесь Курбас та його колеги з театру «Березіль». Ці матеріали розкривають внутрішнє життя театрального руху, його взаємодію з суспільством та політичними умовами того часу. Важливими є записи про театральні експерименти Курбаса, його новаторські підходи до театрального мистецтва, а також матеріали, що висвітлюють взаємодію з іншими діячами українського та європейського театру. Ці джерела дають можливість більш глибоко зрозуміти не лише творчі пошуки режисера, але й культурний контекст, в якому він працював.

Також вагомими є документи та матеріали, які відображають розвиток музейної комунікації та нові підходи до взаємодії з публікою. Окрему увагу було приділено дослідженню музейної комунікації, яка тісно пов'язана з процесами представлення історії авангардного театру. Праці таких авторів, як Камерон і Маклюен, дали змогу глибше зрозуміти феномен музейної комунікації в контексті взаємодії відвідувачів з авангардними експонатами, акцентуючи увагу на суб'єктності відвідувача як повноправного учасника культурного діалогу. Особливий акцент зроблено на сучасних підходах до музейної комунікації, що відображають виклики цифровізації та глобалізації.

Також, у процесі дослідження, було використано методологію музейної комунікації для вивчення та представлення спадщини авангардного театру, зокрема підходи до організації експозицій, запропоновані авторами, що досліджували музейну практику в контексті театрального мистецтва.

Історіографія:

Історіографічною базою дослідження послужили наукові праці, монографії, статті та дослідження, присвячені українському авангардному театру. Значну увагу приділено працям сучасних українських і зарубіжних дослідників, які висвітлюють розвиток авангардного театрального руху в Україні та його вплив на світовий театральний процес.

Головними історіографічними джерелами є праці, які аналізують естетичні та ідейні принципи українського авангарду, його зв'язок з європейськими театральними експериментами. Наприклад, праця Golub, S. «Les Kurbas and the Ukrainian Avant-Garde Theatre» розглядає внесок Леся Курбаса в розвиток українського авангардного театру та його пошуки нових форм вираження. Важливим джерелом є книга Braun, E. «The Theatre of Meyerhold: Revolution on the Modern Stage», яка досліджує вплив Мейєрхольда на українських авангардистів. Дослідження Law, A. «Harlequin on the Moon: Commedia dell'Arte and the Visual Arts» пропонує цікавий аналіз впливу комедії

дель арте на європейське авангардне мистецтво, включаючи український театр. Rudnitsky, K. «Russian and Soviet Theatre: Tradition and the Avant-Garde» досліджує взаємозв'язок між українським і російським авангардним театром, що допомагає зрозуміти спільні ідеї і впливи цих рухів.

Ця історіографія дозволяє глибше оцінити контекст, в якому формувався та розвивався український авангардний театр, і допомагає побачити його взаємодію з політичними та культурними процесами свого часу.

Висвітлення даної теми у музейній діяльності

Матеріали даної теми представлені в колекції Національного музею театрального, музичного та кіномистецтва України (м.Київ), ім'я Леся Курбаса носить театр у Львові, який також організовує виставки та заходи, пов'язані з його творчістю. У музеї історії театру та музики України зберігаються архіви та експонати, що відносяться до театрального мистецтва, зокрема, до Курбаса. Літературно-меморіальний музей М.К.Рубчака (Львів) має матеріали, пов'язані з діяльністю Курбаса, оскільки він був частиною культурного контексту Львова. Музей сучасного мистецтва України (м.Київ) проводить виставки, присвячені театральному мистецтву, де можуть бути представлені роботи, пов'язані з Курбасом. У стадії розробки знаходиться проект музею Авангарду, пов'язаний з біографією та творчістю Леся Курбаса. Даний дипломний проект може бути запропонований як доповнення до вже наявних експозиційних матеріалів. **Особистий внесок автора даного дипломного проекту** полягає в тому, що розроблена ним наукова тема була творчо інтегрована в музейний простір з урахуванням всієї його специфіки.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 2 розділів, 9 додатків, списку використаних джерел та літератури (55 найменувань). Загальний обсяг роботи – 102 сторінки. Основний текст – 57 сторінок.

РОЗДІЛ I. РОЗШИРЕНА ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА

1.1. Ідейний задум

Ідейний задум експозиційного проекту «Збільшуване скло» авангарду: становлення і розвиток авангардного театру в Україні та Європі » — за допомогою музейних засобів здійснити компаративний аналіз діяльності театрів Європи, зокрема Франції, та українського авангардного театру «Березіль». Досліджується період діяльності з 1920 по 1938 рр.

Згідно існуючої класифікації дана експозиція є:

- **за профілем** – історично-меморіальна;
- **за типом** – класична;
- **за метою, завданням, призначенням** – основна (для всіх груп відвідувачів);

- **за тривалістю роботи** – постійна;
- **за способом демонстрації** – стаціонарна;
- **за методами побудови** – 1) тематичний метод: на основі наукових даних і музейних предметів різних типів розкривається зміст певної теми (проблеми)

2) образно-сюжетний метод: виходячи із результатів наукового дослідження, створюється художня модель певного явища, події, біографії особистості;

- **за принципом побудови** – поєднання хронологічного, проблемного та комплексно-тематичного принципів;

- **жанрові форми музейної експозиції** – експозиційне дослідження, жанрова форма виставки, метою якої є проведення експозиційного аналізу певної наукової проблеми шляхом творчого «перекладу» її змісту на мову пластичних художніх образів. Процес пізнання набуває художньої форми

публікації, інформація подається у «проблемному» вигляді, тож головним засобом побудови виступає сюжет аналітичного характеру;

Наскрізні проблеми експозиції, основні засоби побудови. Проблеми, котрі будуть простежені протягом всієї експозиції:

- 1) Феномен європейського авангардизму
- 2) Порівняльний аналіз діяльності французьких авангардних театрів та українського авангардного театру «Березіль»
- 3) Філософія творчості театру «Березіль»

1.2. Архітектурно-художній образ нової експозиції:

Експозиційний проект передбачає наявність закритої паркової території із прокладеним штучним газоном, лавками в стилі бароко та фонтаном. Прокладена асфальтована доріжка веде прямо до будівлі нашого музею з «сюрпризом».

Візуал будівлі:

Двоповерховий комплекс, побудований в стилі необароко. Перед головним входом широкі сходи (5шт.). Пластикові вікна та двері мають заокруглену форму. Сама будівля побудована із цегли, обшита фіброцементними панелями. Колір – пісочний; темний шоколад. На другому поверсі з головного входу присутній міні балкон на якому по обидні сторони видніються 2 міні колони. Дах має трикутну форму та фігури людей.

Візуал всередині:

Всередині будівля має інтер'єр в стилі необароко, але трохи інакший, контраст класики та сучасності.

Перекликається стиль із класичним бароко наявністю:

- вигнутих, кривих ліній,
- химерних завитків,
- численних витончених, декоративних елементів.

При цьому існує і багато відмінностей стилю від класики, і, перш за все, ця відмінність стосується матеріалів, які застосовуються при ремонті приміщення та створенні інтер'єру необароко.

Яскраво впадає у вічі і вражає контраст: класичні предмети та оздоблення виконується за допомогою самих ультрасучасних матеріалів. Не можуть не здивувати класичної форми бра, виконані зі скла та пластику, люстри епохи бароко з того ж матеріалу, грайливі крісла класичної форми, обтягнуті синтетичними, міцними та екологічними новомодними тканинами.

- 1й поверх:

Ексклюзивом стало поєднання музею з театром. На першому поверсі зі сторони входу – коридор середньої довготи, при повороті наліво розташовується невелика гардеробна кімната, куди можна буде здати свої речі та не перейматись за їх безпеку зберігання, бо, по-перше, в ній будуть присутні відеокамери, система охорони та кожна річ зберігатиметься окремо від речей іншої людини в ячейці під індивідуальним номером. Далі все ще по ліву сторону коридору видніється окрема зала, присвячена витокам авангарду. По праву сторону – окрема концертна зала, куди можна купити квиток на вистави де будуть проводитись п'єси як з театрів авангардної Європи, так і з театру «Березіль».

- 2й поверх:

Піднявшись сходами на 2й поверх, ми занурюємось в епоху розвитку театрів та можемо відчувати кожну з них. Для цього створені всі умови, починаючи від постанови експозиції, великими полотнами картин, грою світла і закінчуючи музичним супроводом та коротким відеопоказом – трейлером п'єс. На другому поверсі будуть розташовані 2 великі зали. Перша присвячена становленню та розвитку авангардного театрального мистецтва Франції. Друга (більш насичена) – присвячена генезису та етапам становлення театру «Березіль»; життю та творчості Леся Курбаса; акторському складу театру

«Березіль»; впливу творчості Миколи Куліша на діяльність театру «Березіль»; тоталітарній системі, як механізму нищення творчої особистості.

1.3. Розширена тематична структура.

«Збільшуване скло» авангарду: становлення і розвиток авангардного театру в Україні та Європі »

Розділ №1: Витоки авангарду

Тема №1: Авангард, як феномен європейської культури

Експонат. Фото. Марсель Дюшан з об'єктом *Фонтан*, 1917 р. (фото Альфреда Стігліца). Папір, чорно-білий друк. Розмір 18×24 см. Опис: скандальна робота французького художника-дадаїста, яка кинула виклик поняттю «мистецтво» і стала ключовим символом концептуального авангарду.

Експонат. Плакат. *Manifesto of Futurism*, Філіппо Томмазо Марінетті, Італія, 1909 р. (факсиміле публікації в газеті «Le Figaro»). Папір, друк. Розмір: 30×42 см. Опис: програмний маніфест італійського футуризму — руху, що оспівував швидкість, технології й агресивне оновлення європейського мистецтва.

Експонат. Фотодокумент. Виставка Баухаусу, Дессау, 1926 р. Папір, чорно-білий друк. Розмір 21×29,7 см. Опис: фотографія однієї з перших авангардних міждисциплінарних шкіл у Німеччині, що стала символом синтезу архітектури, дизайну й образотворчого мистецтва.

Експонат. Колаж. Ханна Гьох, відрізки з ножицями з культурного черевика Веймарської Німеччини, 1919 р. (репродукція). Папір, кольоровий друк. Розмір 30×40 см. Опис: зразок політичного фотомонтажу та феміністичного мистецтва доби дадаїзму — критики буржуазного порядку та поствоєнної Німеччини.

Експонат. Фото. Густав Клуцис — проєкт конструктивістського радіо-вежі, 1924 р. Папір, друг із архівного негативу. Розмір: 21x29,7 см. Опис:

конструктивістська архітектура як утопічна спроба переосмислити публічний простір і масову комунікацію в дусі нового мистецтва.

Тема №2: Становлення та розвиток театрального авангардного мистецтва Франції

Експонат. Фото. Антонен Арто в Театрі Алінері , Париж, 1935 р. Папір, чорно-білий друк. Розмір: 18×24 см. Опис: портрет Арто в період активної роботи над концепцією «Театру жорстокості». Арто — ключова фігура французького театрального авангарду, який прагнув звільнити театр від літературності та повернути його до первісної експресії.

Експонат. Портрет. Альфред Жаррі – батько французького авангардного театру. Справжній портрет пана Убю із легендарної п'єси Альфреда Жаррі «Король Убю» + аудіозвучний супровід фрагменту п'єси. Фотопапір, фотодрук, кольоровий. Розмір: 30×20 см.

Експонат. Афіша. Вистава «Убивство» (Le Massacre) театру «Альфред Жаррі», Париж, 1896 р. (репродукція). Папір, кольоровий друк. Розмір: 30×42 см. Опис: афіша до вистави заснованої Альфредом Жаррі, який увів у європейську культуру абсурд як художній принцип. Саме цей театр став передвісником авангардного театру ХХ століття.

Експонат. Фотографія сцени. Вистава «Машина кохання» (La Machine d'amour) за Гійомом Аполлінером, Театр де л'Овре, 1917 р. Папір, друк. Розмір: 20×25 см. Опис: постановка одного з перших сюрреалістичних театральних творів у Франції. Експериментальна сценографія й рух актора підкреслювали розрив з традиційною драматургією.

Експонат. Костюм. Реконструкція костюма з вистави «Парад» (1917), балет-сценарій Жана Кокто, музика Еріка Саті, декорації і костюми Пабло Пікассо. Матеріал: тканина, картон, металеві деталі. Розмір: 100×50 см (на манекені). Опис: «Парад» — перший авангардний балет/театральний проєкт, у

якому поєдналися живопис, музика, театр і танець. Костюм — уособлення кубістичної сценографії на сцені.

Розділ №2: Генези та етапи становлення театру «Березіль»

Тема №3: Життя та творчість Леся Курбаса

Експонат. Фото. Лесь Курбас у ролі Гамлета. Київський драматичний театр, 1916 р. Папір, чорно-білий друк. Розмір: 13×18 см. Опис: один із перших збережених фотознімків Курбаса як актора. Вистава «Гамлет» стала знаковою для формування його режисерського стилю та світогляду.

Експонат. Афіша. Вистава «Газ» за Георгом Кайзером, театр «Березіль», 1923 р. (факсиміле). Папір, друк. Розмір: 30×42 см. Опис: унікальний зразок авангардної афіші з періоду раннього «Березоля». Вистава була однією з перших спроб Курбаса поєднати експресіонізм і соціальну драму на українській сцені.

Експонат. Рукопис. Чернетка режисерського плану до вистави «Народний Малахій», 1927 р. Папір, чорнило, олівець. Розмір: 21×29,7 см (4 сторінки). Опис: документ розкриває творчу лабораторію Курбаса, зокрема його пошуки нової театральної мови та роботу з драматургією Миколи Куліша.

Експонат. Фото. Репетиція у театрі «Березіль». Лесь Курбас серед акторів. Харків, 1930 р. Папір, чорно-білий друк. Розмір: 18×24 см. Опис: атмосфера творчого процесу в театрі, що став осередком українського авангарду. Курбас як педагог, режисер і наставник — у центрі уваги.

Експонат. Лист. Лесь Курбас до Валер'яна Підмогильного. Київ, 1929 р. (копія з архіву). Папір, друкована копія. Розмір: 21×29,7 см. Опис: лист розкриває думки Курбаса про роль митця у суспільстві та необхідність створення «нового театру».

Тема №4: Акторський склад театру «Березіль»

Експонат. Фото. Амвросій Бучма в гримі до ролі Малахія. Вистава «Народний Малахій», 1928 р. Папір, чорно-білий друк. Розмір: 13×18 см. Опис: один із найвиразніших акторів «Березоля», майстер психофізичної гри. Роль Малахія стала символом нового театру і нового героя — внутрішньо розірваного, трагічного, сучасного.

Експонат. Фото. Йосип Гірняк під час репетиції в театрі «Березіль». Харків, 1931 р. Папір, чорно-білий друк. Розмір: 18×24 см. Опис: видатний актор і педагог театру, один із найближчих соратників Курбаса. Відомий своєю дисципліною, експресивною грою та тонким розумінням авангардних методів.

Експонат. Акторська анкета. Валентина Чистякова. Театр «Березіль», 1926 р. (копія з архіву театру). Папір, машинопис, автограф. Розмір: 21×29,7 см. Опис: документ з акторського досьє: відомості про освіту, попередній досвід, участь у виставах. Відображає серйозну систему підбору і формування трупі.

Експонат. Групове фото. Акторський склад «Березоля» після прем'єри «Маклена Граса». Харків, 1933 р. Розмір: 24×30 см. Опис: унікальне фото, де зображено Курбаса й увесь склад театру в завершальний період його існування. Документує момент єдності творчого колективу перед розгортанням репресій.

Експонат. Фото. Наталя Ужвій у ролі Марії з вистави «Жовтневий огляд», 1927 р. Папір, сепієвий друк. Розмір: 15×20 см. Опис: актриса, що поєднувала авангардні пошуки з глибокою психологічною грою. Ужвій належала до найяскравіших представниць «жіночої лінії» театру «Березіль».

Тема №5: Вплив творчості Миколи Куліша на діяльність театру «Березіль»

Експонат. Фото. Микола Куліш і Лесь Курбас під час обговорення п'єси «Народний Малахій». Харків, 1928 р. Папір, чорно-білий друк. Розмір: 15×20 см. Опис: унікальне фото митців у процесі співпраці. Символічне зображення тандемної моделі «драматург–режисер», що стала основою нової української театральної естетики.

Експонат. Рукопис. Чернетка п'єси «Мина Мазайло» з авторськими помітками. Розмір: 21×29,7 см (6 сторінок, копія). Опис: документ демонструє еволюцію драматургічного мислення Куліша. Містить зауваги до сценічного втілення, які обговорювались із Курбасом під час репетицій у «Березолі».

Експонат. Афіша. Вистава «Маклена Граса». Театр «Березіль», Харків, 1933 р. (репродукція). Папір, кольоровий друк. Розмір: 30×42 см. Опис: остання спільна робота Курбаса й Куліша. П'єса передбачила трагічний фінал їхньої творчості й долі. Афіша виконана в експресіоністичному стилі, що підкреслює емоційну напругу твору.

Експонат. Фото. Сцена з вистави «Народний Малахій». Актор Амвросій Бучма у головній ролі. 1928 р. Папір, чорно-білий друк. Розмір: 18×24 см. Опис: ключовий образ театру Курбаса — трагікомічний пророк нового часу. Вистава стала втіленням драматургічної мови Куліша, синтезованої з авангардною режисурою «Березоля».

Експонат. Лист. Микола Куліш до Леся Курбаса про майбутню п'єсу. Одеса, 1926 р. (копія з архіву). Папір, друкована копія з факсиміле. Розмір: 21×29,7 см.

Опис: лист є доказом живого творчого процесу між драматургом і режисером. Містить перші задуми майбутніх творів і відображає пошуки нового театру, актуального для сучасності.

Тема №6: Тоталітарна система, як механізм нищення творчої особистості

Експонат. Фото. Лесь Курбас у день арешту. Київ, 1933 р. (реконструкція на основі архівного знімка). Папір, чорно-білий друк. Розмір: 15×21 см. Опис: зображення одного з останніх днів свободи видатного режисера.

Експонат. Документ. Ордер на арешт Миколи Куліша. Харків, 1934 р. (факсиміле). Папір, друк, рукопис. Розмір. 21×29,7 см. Опис: Свідчення про криміналізацію творчості та мислення.

Експонат. Фото. Будівля Соловецького табору. Архіпелаг ГУЛАГ, 1930-ті роки. Папір, друк. Розмір: 24×30 см.

Експонат. Лист. Уривок з листа Остапа Вишні до родини з табору. 1934 р. (копія). Папір, друкована копія. Розмір: 21×29,7 см.

Експонат. Плакат. «Не допустимо націоналістичної зарази в мистецтві!», 1937 р. Папір, кольоровий друк. Розмір: 42×60 см

РОЗДІЛ II: ЕКСКУРСІЙНА РОЗРОБКА МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ «МИСТЕЦТВО ЕКСПЕРИМЕНТУ: УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР «БЕРЕЗІЛЬ» В КОНТЕКСТІ АВАНГАРДНОЇ ЄВРОПИ» НА БАЗІ ВИСТАВКИ «ЗБІЛЬШУВАНЕ СКЛО» АВАНГАРДУ: СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК АВАНГАРДНОГО ТЕАТРУ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ»

Нижче подано приклад методичної екскурсії, яка була обрана на основі результатів дискусії у фокус-групі (див. Додаток 3). Попередньо було сформовано фокус-групу, що відіграла ключову роль у визначенні актуальності теми екскурсії. Перевага була надана саме цьому варіанту завдяки акценту на феномені українського театрального авангарду, зосередженого навколо діяльності театру «Березіль». Увага приділяється не лише постаті Леса Курбаса, а й ширшому колу митців і новаторських ідей, які формували театральний експеримент того часу. Такий підхід дає змогу глибше осмислити процеси становлення українського авангардного театру в контексті загальноєвропейських художніх тенденцій. Екскурсія дозволяє простежити еволюцію експериментального мистецтва через різноманітні творчі підходи, які, попри індивідуальність, були об'єднані спільним прагненням до театрального оновлення та нової сценічної мови.

Методична екскурсія

«Мистецтво експерименту: український театр «Березіль» в контексті авангардної Європи»

Методична розробка екскурсії «Мистецтво експерименту: український театр «Березіль» в контексті авангардної Європи» («Збільшуване скло» авангарду: становлення і розвиток авангардного театру в Україні та Європі »).

Тема 1. Витоки авангарду.

Підтема 1. Авангард, як феномен європейської культури

Підтема 2. Становлення і розвиток театрального авангардного мистецтва Франції

Тема 2. Генези та етапи становлення театру «Березіль»

Підтема 1. Життя та творчість Леся Курбаса

Підтема 2. Акторський склад театру «Березіль»

Підтема 3. Вплив творчості Миколи Куліша на діяльність театру «Березіль»

Підтема 4. Тоталітарна система, як механізм нищення творчої особистості

Дана екскурсія є: за місцем проведення – внутрішня; за типом – оглядова, тематична, спеціалізована; за цільовим призначення – загально-освітня; за жанром – екскурсія-лекція.

Мета: створити методичну розробку екскурсії «Мистецтво експерименту: український театр «Березіль» в контексті авангардної Європи» на базі 1-го залу виставки: «Збільшувальне скло авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру». Метою є не лише ознайомлення відвідувачів з історичним і мистецьким феноменом театру «Березіль», а й висвітлення його ролі як одного з ключових осередків українського авангардного театру, що активно взаємодіяв з європейськими художніми течіями першої третини ХХ століття. Екскурсія має сприяти формуванню цілісного уявлення про експериментальну природу театру Леся Курбаса, проектування нової сценічної мови, синтез різних мистецьких дисциплін та інтеграцію українського театрального процесу в загальноєвропейський авангардний контекст. Методична розробка передбачає також врахування освітнього й виховного потенціалу музейної екскурсії як форми неформальної гуманітарної освіти

Технічне обладнання: шафи, вітрини, подіуми, інсталяції, сенсорні панелі, планшети, VR-станції, високоякісні проєктори для відображення відео та анімацій, великі екрани для демонстрації мультимедійного контенту, динаміки – розташовані по всьому залу для рівномірного розподілу звуку, світлодіодні прожектори для підсвічування експонатів та створення відповідної атмосфери, спеціальні ефекти - динамічне освітлення для створення театральної атмосфери.

№	Розділ Тема	Місце розташування музейного комплексу в експозиції	Перелік експонатів	Текст (у тезовій формі)	Джерела та література	Методичні рекомендації (Включити, Вказати, Звернути увагу)
<p>Початок екскурсії: Доброго дня, шановні екскурсанти, мене звать Лобода Дар'я Едуардівна, і сьогодні я буду вашим екскурсоводом. Запрошую вас на методичну екскурсію «Мистецтво експерименту: український театр «Березіль « в контексті авангардної Європи», яка відбуватиметься у першому залі виставки «Збільшувальне скло авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру». На вас чекає захоплива подорож у часі, під час якої ми разом відкриємо новаторський світ театру Леся Курбаса, його творчі пошуки, експерименти та зв'язки з європейськими авангардними мистецькими рухами.</p>						
1	Тема 1. Витоки	Демонстрація на подіумі у	Портрет. Альфред Жаррі – батько	Авангард – течія у	[1] [2]	Демонстрація на подіумі у центрі залу,

	аванграду	центрі 1 залу	<p>французького авангардного театру. Фотопапір, фотодрук, кольоровий, 30x20 см. Маніфест футуризму(газетний аркуш оригіналу «Le Figaro »,1909р. Автор Філіппо Томмазо Марінетті. Папір, чорно-білий друг, 57x45 см. Костюми для «Тріадичного балету « (1922) – Оскар Шлеммер. Демонстація на манекенах.</p>	<p>театральному мистецтві, найтіснішим чином пов'язана із загально-новаторськими тенденціями 1920-х років у Франції, Німеччині, Росії.</p>		<p>ззаду розташована сенсорна панель 1</p> <p>Костюми для «Тріадичного балету « (1922) – ввімкнуті відеоінсталяцію, яка відтворює уривки з «Тріадичного балету «.</p> <p>Скульптура «Безкінечна колона « (1938) Копія – Костянтин Бранкузі – доповнення фотографіями та відео оригінальної інсталяції в Тиргу-Жіу.</p>
--	-----------	---------------	---	--	--	--

		<p>Скульптура</p> <p>«Безкінечна колона « (1938) Копія – Костянтин Бранкузі. Бронза, червоно-жовтий колір, 1.5 метрів висотою.</p> <p>Малюнок до «Антигравітаційної архітектури « (1920) – Елі Лісіцький. Папір, чорно-білий із кольоровими акцентами, А2 або А3 ~ 42x59 см.</p> <p>Рояль для авангардних композицій (1912) – Ерик Саті. Червоне дерево, темно-</p>			<p>Рояль для авангардних композицій (1912) – Ерик Саті – аудіосупровід, де гратимуть композиції Саті. Доповнення: рукописні ноти, афіші концертів, фотографії Саті.</p>
--	--	---	--	--	---

			<p>коричневе лаковане покриття, форма «гранд-рояль», довжина – 2.5м., висота – 1м., ширина – 1.5м.</p> <p>Афіша до вистави «Кафе «Вольтер» (1916) – заснована Трістаном Тцара. Папір, чорно-білий з кольоровими акцентами (червоний, жовтий), 60x40 см.</p> <p>Фотографії «Баухаус-балет» (1923) – Ласло Мохой-Надь. Фотопапір, чорно-</p>			
--	--	--	--	--	--	--

			білий друк, 24x18 та 30x24 см., 10 шт.			
2	Підтема 1. Авангард, як феномен європейської культури	Демонстрація на сенсорній панелі; вітрина 1	Інсталяція «Дім Нового Баухаусу» (1925) – Ласло Мохой-Надь. Алюміній, дерево, скло, чорно-білий тон з яскравими кольоровими акцентами, 5м х 4м х 3м. Сценографічні макети до п'єс Бертольта Брехта (1920-ті роки). 10 шт., папір/картон/дерево, 40x30x20 см., Чорно-	Фундаментом для зародження цієї течії на початку 20 ст. став науково-технічний прогрес та соціальні лиха: безкінечна чисельність революцій, ідея зміни влади та системи правління, зародження протиборства коаліцій	[3] [4]	Інсталяція «Дім Нового Баухаусу» (1925) – Ласло Мохой-Надь – передбачає інтерактивний елемент, де глядачі можуть ходити навколо інсталяції або всередині неї, спостерігаючи за тим, як змінюється вигляд конструкцій. Афіші та фотографії вистав у «Кафе Вольтер» (1916) –

		<p>біла гама з сірими відтінками (вітрина 1).</p> <p>Афіші та фотографії вистав у «Кафе Вольтер» (1916) – Трістан Тцара. Афіші – папір, 40x30 см., чорно-білий тон.</p> <p>Фото – чорно-білий фотопапір, 20x15 та 30x24 см., 10шт. (вітрина 1)</p> <p>Костюми до вистави «Механічний балет» (1923) – Фернан Леже. Демонстація на манекенах.</p> <p>Рукописи та режисерські нотатки</p>	<p>держав, що призвело до розгортання світової війни.</p> <p>Авангард шукає новий досвід в будь-яких своїх проявах, нове розгортання історії, відходить від консервативних, буржуазних форм мистецтва.</p> <p>часто епатажно-скандальний і принципово ірраціональний характер</p>		<p>Трістан Тцара – доповнити рукописами, текстами дадаїстичних маніфестів, написаних Трістаном Тцара та звуковими ефектами, що використовувалися у виставах.</p> <p>Костюми до вистави «Механічний балет» (1923) – Фернан Леже – ввімкнути відеоінсталяцію, яка відтворює уривки з «Механічного балету».</p>
--	--	--	---	--	--

			<p>до п'єси «Чекаючи на Годо» (1953) – Семюель Бекетт. Папір, А4 (21x29.7 см.). (вітрина 1).</p> <p>Макети до вистави «Рур» (3 шт.) (1926) – Карел Чапек. Картон, 50x30x20см., монохронні відтінки (сірий, чорний, темно-коричневий) (вітрина 1).</p> <p>Ескізи та костюми до п'єс Віссаріона Беліка «Шалений Лоцман» (1926).</p> <p>Ескізи – папір, 297 x 420 мм. Костюми – бавовна,</p>	<p>творів авангарду.</p>		<p>Рукописи та режисерські нотатки до п'єси «Чекаючи на Годо» (1953) – Семюель Бекетт – супроводжується аудіо- та відеофрагментами з вистав, а також біографічними даними Бекетта.</p> <p>Наявність дисплеїв з можливістю перегортати цифрові копії рукописів.</p> <p>Костюми до п'єс Віссаріона Беліка «Шалений Лоцман»</p>
--	--	--	---	--------------------------	--	--

			червоний/синій/зелений. Демонстрація на манекенах.			(1926) – ввімкнути відеоінсталяцію, яка відтворює уривки з «Шалений Лоцман».
3	Підтема 2. Становлення та розвиток театрального авангардного мистецтва Франції	Демонстрація на сенсорній панелі 2; вітрина 2	Книга. П'єса «Убю король» Альфреда Жаррі надрукована в українському перекладі в антології «Французька п'єса XX століття». 14x10 см. (вітрина 2) Ілюстрація до еротичного роману А. Жаррі «Надсамець» (малюнок П'єра Боннара). видавництво CFL,	Передові зміни в світобаченні сприйнялися діячами радянського простору. На початку свого формування феномен авангарду не зазнавав значних утисків, але після подій		Демонстрація на подіумі у центрі 1 залу, ззаду розташована сенсорна панель 2 - підсвічується теплим світлом. Справжній портрет пана Убю із легендарної п'єси Альфреда Жаррі «Король Убю» - ввімкнути аудіозвучний

			<p>1963. Папір, друк, кольоровий 15x10 см. (вітрина 2)</p> <p>Справжній портрет пана Убю із легендарної п'єси Альфреда Жаррі «Король Убю».</p> <p>Фотопапір, фотодрук, кольоровий 20x30 см.</p> <p>Портрет. Альфред Жаррі – батько французького авангардного театру.</p> <p>Фотопапір, фотодрук, кольоровий, 30x20 см.</p>	<p>поступово почали виникати нові запити пролетарського глядача.</p> <p>Сумним прикладом цього процесу стала доля відомого радянського режисера, митця Всеволода Мейєрхольда.</p> <p>Фотографія. Всеволод Мейєрхольд – Один із перших</p>		<p>супровід фрагменту п'єси.</p>
--	--	--	--	---	--	----------------------------------

			<p>Сценічні макети до «Параду» (1917) – Пабло Пікассо (4шт.). Картон, яскраві відтінки, А2 (420 х 594 мм) (вітрина 2).</p> <p>Малюнки і декорації до «Мушок» (1943) – Жан-Поль Сартр, Жорж Вакевич. Малюнки – папір, темні приглушені відтінки, А3 (297 х 420 мм). Декорації – поєднання дерева, тканини, металу та картону, темний сірий, коричневий, оливково-зелений,</p>	<p>театральних режисерів-авангардистів Радянського Союзу, який ризикнув використати в сценічному мистецтві метод гротеску і створив новаторську акторську систему, що називається «біомеханіка».</p>		
--	--	--	--	--	--	--

			<p>чорний, 1-2 м. (вітрина 2) Плакат і афіші до «Адмірала Крістобаля» (1920) – Теофіль-Александр Стейнлен. Папір, насичені кольори, плакат – 70x100см., афіші – 50x70см. (вітрина 2).</p>			
4	<p>Тема 2. Генези та етапи становлення театру «Березіль»</p>	<p>Демонстрація на стіні у центрі 2 залу</p>	<p>Текст. «Весь світ – театр, і ми актори в ньому» Вільям Шекспір. Нержавіюча сталь «під золото», покрита спеціальною атмосферостійкою</p>			<p>Демонстрація на стіні при вході до зали № 2</p>

			емаллю 80x50 см.			
Підтема 1. Життя та творчість Леся Курбаса	Демонстрація на сенсорній панелі 1; вітрина 1	Книга. «Леся Курбас. Філософія театру». Філософія театру / Курбас, Леся ; Під ред. М.Москаленка; Упоряд. М.Лабінського. – К. : Основи, 2001. – 921с. 14x10 см. Щоденник. Режисерський щоденник Леся Курбаса (розгорнута сторінка А4) Фото (7 шт.). Дитячі та юнацькі роки Леся Курбаса, 18x24 см. Інсталяція із фото	Текст. Леся Курбас – видатний театральний режисер, народився для сцени так само, як Павло Тичина народився поетом. Він бачив свою місію в мистецтві і це наповнило його життя особливим духовим			Демонстрація на подіумі у центрі 2 залу, ззаду розташована сенсорна панель 1 - під-свічується теплим світлом

			<p>(29шт.) «Фрагменти життя Леся Курсаба в різних роках», 18x24 см.</p>	<p>змістом. Фото. Лесь Курбас та підпис під фото: «Театрові ніколи не бракувало мрійників. Одні, як Гордон Крег, мріяли про всесвітню Академію театру й актора-надмаріонетку як про вище втілення режисерської віртуозності, інші, подібно до</p>		
--	--	--	---	--	--	--

				<p>Таїрова та слідом за Достоевським, мріяли про Красу як аналог рятівної духовності, треті галюцинували безсловесним театром, котрий став би останнім словом інтуїтивних одкровенень». (</p> <p>Засновниця Національного театру Неля Корнієнко про</p>	
--	--	--	--	---	--

				Леся Курбаса)		
5	Підтема 2. Акторський склад театру «Березіль»	Демонстрація на сенсорній панелі 2; вітрина 2	Фото. Режисерська лабораторія театру «Березіль», 1925 р. Сидять (зліва направо): Я. Бортник, В. Василько, Борис Тягно, З. Пігулович, Л. Курбас, Ф. Лопатинський, Ю. Лішанський. Стоять: Павло Береза- Кудрицький, І. Крига, А. Авраменко-Ірій. 9х12 см. Фото. Актори театру «Березіль» на			Демонстрація на 2 вітрині у 2-му залі; ззаду розташована сенсорна панель 2 - під-свічується теплим світлом

			<p>гастролях у Грузії, 9х12 см.</p> <p>Газета. Програма гастрольного туру Українського державного драматичного театру «Березіль». 21х29,7 см. Без дати.</p> <p>Документ. Стаття про діяльність мистецького об'єднання «Березіль» в газеті «Більшовик».</p> <p>Вересень 1923 р., 19х10 см.</p> <p>Документ. Витяг з протоколу засідання Ради Народних</p>			
--	--	--	--	--	--	--

			<p>Комісарів УСРР № 9/294 про надання пільг державній капелі «Думка» та студії «Березіль». 6 березня 1924 р., 10x15 см.</p> <p>Документ (2 листа А4). Звернення мистецького об'єднання «Березіль» до головлітосвіти УСРР щодо вирішення питань підготовки до відкриття нового сезону. 29 липня 1925 р., 21x29,7 см.</p>			
--	--	--	---	--	--	--

			<p>Документ (2 листа А4). Протокол наради з питання репертуару Державного театру «Березіль» у Харкові та план роботи на сезон 1925-1926 рр. Без дати., 21x29,7 см.</p> <p>Документ(2 листа А4). Витяг із протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У з розгляду питання «Про директорів театрів «Березоля», «Театру Революції», «Франко». 1 липня 1932 р., 21x29,7 см.</p>			
--	--	--	--	--	--	--

		<p>Записка. Супровідна записка Харківського державного обласного театрального тресту та копія протоколу бюджетної комісії тресту щодо кошторису театру «Березіль» на 1933 р., 10x15 см. та 21x29,7 см.</p> <p>Документ. Лист секретаря ЦК ВКП(б) П. Постишева генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору</p>			
--	--	---	--	--	--

			<p>про заборону постановки п'єс «Микадо» та «Иностранная коллегия». 15 листопада 1932 р., 20х15 см.</p> <p>.Документ (2 листа). Лист заступника народного комісара освіти А. Хвилі до ЦК КП(б)У з повідомленням про засідання колегії Наркомату освіти з питання діяльності театру «Березіль». 7 жовтня 1933 р., 20х15 см.</p> <p>.Документ (2 листа</p>			
--	--	--	--	--	--	--

			<p>А4). Витяг із протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У з розгляду питання «Про перейменування Харківського театру «Березіль». 19 березня 1935 р., 21х29,7 см.</p> <p>.Театральні афіши (9шт.) театру «Березіль», 21х29,7см.</p> <p>.Фото. Харківська домівка «Березолю», 18х24 см.</p> <p>.Фото. Актори театру «Березіль» під час підготовки п'єси</p>			
--	--	--	--	--	--	--

			<p>Миколи Куліша «Маклена Граса».</p> <p>Одна з останніх фотографій Леся Курбаса перед арештом. Міжгір'я, літо 1933р., 18х24 см.</p> <p>.Колекція фото (10 шт.) ревію «Алло на хвилі 447!», 21х29 см.</p> <p>.Колекція фото (10 шт.) «Бронепоезд 14- 69», 18х24 см.</p> <p>.Колекція фото (10 шт.) «Диктатура» 1930р., 18х24 см.</p> <p>.Колекція (10 шт.) «Змова фієска в</p>			
--	--	--	--	--	--	--

			Генуї», 21x29,7 см.			
6.	Підтема 3. Вплив творчості Миколи Куліша на діяльність театру «Березіль»	Демонстрація на сенсорній панелі 3; вітрина 3	Колекція фото (10шт.) Миколи Куліша «97». Нова драма відмовляється від слова-дії, натомість головним стає показ історії буття душі, її порухів. Ці зміни світовідчуття фіксує режисуря Леся Курбаса й втілює драматургія Куліша. 18x24 см. Колекція фото (10 шт.) з п'єси «Жовтневий огляд», змонтований із	«Вишуканий, елегантний європеєць Курбас і трохи незграбний непоказний Куліш – масштабні фігури свого часу»		Демонстрація на 3 вітрині у 2-му залі; ззаду розташована сенсорна панель 3 - під-свічується теплим світлом

			<p>текстів М.Куліша, М.Йогансена, О.Копиленка, 18x24 см.</p> <p>Колекція фото (10 шт.) п'єси «Маклена Граса» М.Куліша</p> <p>Остання спільна робота. Це п'єса про економічну кризу у міжвоєнній Польщі. Але у побутовій темі драматург показує проблеми, які виникли після Великої війни, як називали Першу світову, головна з яких — дегуманізація</p>			
--	--	--	---	--	--	--

			<p>суспільства. 18x24 см.</p> <p>Колекція фото (10 шт.) п'єси «Мина Мазайло» М.Куліша – викликали бурхливі дискусії, як постановкою, так і матеріалом. 18x24 см.</p> <p>Афіша. Афіша театру «Березіль» у справі Курбаса з архіву СБУ, 18x24 см.</p> <p>Фото. М. Крушельницький у ролі Малахія і О. Доценко у ролі сестри-жалібниці у спектаклі «Народний</p>			
--	--	--	--	--	--	--

			<p>Малахій» за п'єсою М. Куліша у постановці театру «Березіль». 1928 р., 9х12 см.</p> <p>Фото. Лесь Курбас та Микола Куліш, 29,7х21 см.</p>			
7.	<p>Підтема 4. Тоталітарна система, як механізм нищення творчої особистості</p>	<p>Демонстрація на сенсорній панелі 4; вітрина 4</p>	<p>Документ. «Діло у звинуваченні Всеволода Мейєрхольда», 20х15 см.</p> <p>Документ. Лист секретаря ЦК ВКП(б) П. Постишева генеральному секретарю ЦК</p>	<p>«Український театр гостро ізолюван від європейського художнього процесу, щоб подолати творчу замкненість та порушити систему,</p>		<p>Демонстрація на 4 вітрині у 2-му залі; ззаду розташована сенсорна панель 4 - під-свічується теплим світлом</p>

			<p>КП(б)У С. Косіору про заборону постановки п'єс «Микадо» та «Иностранная коллегия». 15 листопада 1932 р., 20x15 см. Документ. Довідка з архівно-кримінальної справи на заступника директора театру «Березіль « Михайла Дацьківа з інформацією про його арешт та відбування покарання, свідчення про участь в Українській</p>	<p>нав'язану суспільству, потрібно докладати спеціальні зусилля, які виведуть Молодий театр поза межу звичайності із суто європейським репертуаром». Лесь Курбас</p>		
--	--	--	--	--	--	--

			<p>військовій організації (УВО), знайомство з Лесем Курбасом та його мистецьке оточення. 20x15 см.</p> <p>Документ. Довідка на Леся Курбаса про його «контрреволюційну» театральну діяльність і перебування у Соловецькому виправно-трудовому таборі. 20x15 см.</p> <p>Документ. Донесення агента ГПУ «Гала» про так звану антирадянську</p>			
--	--	--	--	--	--	--

			<p>діяльність Леся Курбаса, Миколи Хвильового та ін., 20x15 см.</p> <p>Документ. Зведення по театру «Березіль» на основі донесення агента ГПУ «Яге», 20x15 см.</p> <p>Документ. Постанова про пред'явлення обвинувачення і обрання запобіжного заходу по справі Леся Курбаса від 17 січня 1934 р., 20x15 см.</p> <p>Документ. Протокол ОГПУ про арешт</p>			
--	--	--	---	--	--	--

			<p>Леся Курбаса від 26 грудня 1933р., 20x15 см.</p> <p>Документ. Анкета арештованого Леся Курбаса від 26 грудня 1933р., 20x15 см.</p> <p>.Документ. Протокол допиту Леся Курбаса від 17 січня 1934р., 20x15 см.</p> <p>.Документ. Заява Леся Курбаса до Колегії ГПУ УССР про приналежність до «контрреволюційної « Української військової</p>			
--	--	--	---	--	--	--

			<p>організації (УВО), особливості ведення національної культурно- просвітницької роботи в театральному середовищі від 10 березня 1934 р. (копія), 20x15 см. .Документ. Витяг з протоколу Судової «тройки» при Колегії ГПУ УССР про слухання справи Леся Курбаса з постановою про ув'язнення його у виправно-трудоий табір терміном на 5</p>			
--	--	--	---	--	--	--

			років, 20x15 см. .Документ. Акт про виконання вироку «тройки « УНКВД про розстріл Леся Курбаса, 20x15 см.			
--	--	--	--	--	--	--

ВИСНОВКИ

У процесі виконання дипломної роботи було реалізовано авторський виставковий проєкт «Збільшувальне скло авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру», присвячений ключовим етапам формування українського театрального авангарду першої третини ХХ століття. У межах виставки розкрито новаторські підходи, естетичні пошуки та культурно-історичний контекст діяльності провідних митців доби, зокрема Леся Курбаса та театру «Березіль». Окремим практичним результатом роботи стала розробка методичної екскурсії-лекції «Мистецтво експерименту: український театр «Березіль» в контексті авангардної Європи», що ґрунтується на матеріалах першого залу виставки. Ця екскурсія спрямована на популяризацію театрального авангарду як невіддільної частини європейського мистецького процесу, а також на формування глибшого розуміння значення театру «Березіль» як унікального явища, яке інтегрувало українську сцену в контекст світових модерністських тенденцій.

Експозиція даного дипломного проєкту є: за профілем – історично-меморіальна; за типом – класична; за метою, завданням, призначенням – основна (для всіх груп відвідувачів); за тривалістю роботи – постійна; за способом демонстрації – стаціонарна; метод побудови – тематичний, образно-сюжетний; принцип побудови – поєднання хронологічного, проблемного та комплексно-тематичного принципів. Коротка тематична структура експозиції має розділи: «Витоки авангарду», «Генези та етапи становлення театру «Березіль»». Перший розділ має такі теми: «Авангард, як феномен європейської культури», «Становлення та розвиток театрального авангардного мистецтва Франції». Другий розділ – «Життя та творчість Леся Курбаса», «Акторський склад театру «Березіль»», «Вплив творчості Миколи Куліша на діяльність театру «Березіль»», «Тоталітарна система, як механізм нищення творчої особистості».

У процесі дослідження було визначено наскрізну проблематику виставкового проєкту, що розкривається через експозиційні засоби та концептуальну побудову виставки «Збільшувальне скло авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру». Вона базується на аналізі унікального явища українського театру «Березіль» у контексті європейського авангардного руху першої третини ХХ століття. Наскрізні проблеми експозиції спрямовані на: висвітлення феномену європейського авангардизму як цілісного мистецького явища, що охоплювало різні сфери культури — зокрема, театр; порівняльне осмислення діяльності театру «Березіль» у контексті французького й західноєвропейського театрального авангарду — через аналіз естетичних принципів, режисерських підходів та пошуків нової сценічної мови; розкриття філософії творчості Леся Курбаса та театру «Березіль» як інтелектуального, культурного і художнього явища, що поєднало прагнення до експерименту з глибоким гуманістичним змістом. Завдяки музейним інструментам — предметам, документам, візуальним матеріалам та інтерпретаціям — наскрізна проблематика експозиції дозволяє всебічно розкрити значення українського авангардного театру у загальноєвропейському мистецькому дискурсі.

Розроблене архітектурно-художнє рішення музейного простору поєднує інтелектуальну атмосферу експериментального театру з естетикою авангардного мистецтва початку ХХ століття. Експозиція втілена у двоповерховому виставковому комплексі, розташованому на відокремленій території з елементами ландшафтного дизайну. Вхід до музею пролягає через символічний «театр-парк» — простір, що вводить відвідувача у філософію театру як відкритого середовища для творчості та діалогу. Будівля поєднує елементи конструктивізму та неоавангардного дизайну. Її архітектурна мова апелює до театрального простору як місця трансформації — зовнішній фасад виконаний у графітово-сірій палітрі з геометрично правильними формами,

акцентами з бетону, скла та металу. Вхідна зона оформлена у вигляді стилізованої театральної рампи. Скляні двері обрамлені металевими панелями, на яких вигравірувано фрагменти з маніфестів Леся Курбаса та європейських режисерів-авангардистів. Інтер'єр музею витриманий у стилі функціонального модернізму з елементами театралізації простору. Основний принцип — контраст і рух, що реалізується за допомогою світлових ефектів, мінімалістичних форм та мультимедійного наповнення. Стіни експозиційних залів оформлені в нейтральних тонах, які акцентують увагу на експонатах, при цьому присутні яскраві кольорові вставки (червоний, синій, чорний), що переграють з колористикою авангардних афіш, костюмів і декорацій. Простір першого поверху виконує вступну функцію. Зі входу — коридор, що веде до роздягальні з сучасною системою зберігання. Зліва — виставкова зала «Джерела авангарду», присвячена раннім проявам європейського авангардного театру. Тут використано хронологічну побудову експозиції та інтерактивні дисплеї з відеофрагментами театральних постановок. Справа — мультимедійна концертна зала, в якій регулярно проходять покази фрагментів вистав театру «Березіль» (реконструкції), відеоінсталяції та лекції-дискусії. Вона обладнана рухомим освітленням, акустичною системою та проєкторами, що дозволяє трансформувати простір під різні формати подій. На другому поверсі розміщено дві тематичні зали, що репрезентують розвиток театру в контексті авангардної Європи. Перша зала — «Авангард Франції: гра зі змістом і формою». Тут представлено експозиційні блоки, присвячені діяльності французьких режисерів-новаторів: сценічна графіка, макети декорацій, афіші, фрагменти вистав. Простір залучає глядача до порівняння сценічних прийомів із тими, що використовувалися у театрі «Березіль». Друга зала — «Березіль: театр як лабораторія часу». Основна експозиційна частина присвячена діяльності Леся Курбаса та його співавторів — Миколи Куліша, Валентина Сташенка, сценографа Вадима Меллера. У центрі зали — інтерактивна інсталяція-архів із

листами, програмами вистав, афішами, а також макетом сцени, що візуалізує принципи курбасівського сценічного простору. Аудіовізуальні засоби створюють атмосферу присутності у театрі «Березіль»: лунає музика з вистав, а мультимедійні екрани відтворюють кадри з постановок. Наприкінці зали — блок, присвячений репресіям і знищенню театру: фотографії, документи, свідчення сучасників. Колірна палітра інтер'єру побудована на контрасті чорного, білого та червоного — символіці авангарду. Це створює динамічну та водночас напружену атмосферу, що передає драматизм епохи і дух експерименту. Виставка не лише демонструє театральне мистецтво, а й занурює відвідувача в ідеї, якими жили творці «Березоля». Екскурсовод, вдягнений у стилізований театральний костюм або елементи інтерпретованої сценічної вишиванки, завершує загальну концепцію — поєднання української ідентичності з модерністськими пошуками авангардного мистецтва.

Також підготовлено методичну екскурсію «Мистецтво експерименту: український театр «Березіль» в контексті авангардної Європи», що складається з двох тем та є внутрішньомузейною, оглядовою, тематичною, спеціалізованою та виступає як екскурсія-лекція. Тривалість екскурсії складає приблизно 1-1.5 години. Розрахована на широке коло відвідувачів, а також студентів, мистецтвознавців, культурологів та працівників музеїв.

Результати даного музейного проєкту мають широкий потенціал застосування як у науково-дослідницькій, так і в просвітницько-експозиційній діяльності. Вони можуть бути інтегровані у процеси створення тематичних виставок, розробки банерних і мультимедійних матеріалів, а також формування постійних стаціонарних музейних експозицій, присвячених проблематиці українського авангардного театру та творчості Леся Курбаса. Науково-експозиційний проєкт виставки «Збільшувальне скло авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру» став важливою ланкою у процесі репрезентації театру «Березіль» як одного з ключових феноменів українського

модерністського мистецтва 1920-х років. Проект дав змогу висвітлити не лише загальні історичні віхи, але й філософські засади творчості Курбаса, інноваційність його режисерської мови та роль театру «Березіль» у розвитку театральної культури Європи. Експозиція сприяє формуванню критичного осмислення авангардного мистецтва, активізує інтерес глядача до національної культурної спадщини та підкреслює тісний зв'язок між українським і європейським авангардом. Таким чином, проект є важливим інструментом популяризації українського авангардного театру серед науковців, студентів мистецьких спеціальностей, музейних працівників, а також широкого кола відвідувачів, сприяючи глибшому розумінню історичних процесів, що формували театральне мистецтво ХХ століття в Україні.

Список використаних джерел та літератури

Джерела

- 1) Національний центр театрального мистецтва імені Леся Курбаса. URL: <https://kurbas.org.ua>
- 2) Лесь Курбас / Енциклопедія Сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-51798>
- 3) Музей театрального, музичного та кіномистецтва України. URL: <https://www.tmf-museum.kiev.ua>
- 4) Український авангард у театральному мистецтві / Мистецький Арсенал. URL: <https://artarsenal.in.ua/en/exhibitions/avant-garde>
- 5) Ukrainian Theatre Resources / Harvard Ukrainian Research Institute. URL: <https://huri.harvard.edu>
- 6) Електронна бібліотека Українського інституту національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua>
- 7) Avant-Garde in European Theatre / Theatre Heritage Australia. URL: <https://www.theatreheritage.org.au>
- 8) Тексти Альфреда Жаррі в перекладі Наталії Мавлевич «Альфред Жаррі «Король Убу та інші твори». Повністю відновлена в тому вигляді, в якому вона була представлена в ляльковому театрі Фуйнансов в 1888 році, 471 с. URL: <https://coollib.com/b/329429-alfred-zharri-ubyu-korol-i-drugie-proizvedeniya/read>
- 9) «Маніфести» Альфреда Жарі. URL: <https://pub.wikireading.ru/13388>
- 10) Стаття про діяльність мистецького об'єднання «Березиль» в газеті «Більшовик». Вересень 1923р. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>
- 11) Витяг з протоколу засідання Ради Народних Комісарів УСРР № 9/294 про надання пільг державній капелі «Думка» та студії «Березиль». 6 березня 1924 р. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>

- 12) Звернення мистецького об'єднання «Березіль» до головполітосвіти УСРР щодо вирішення питань підготовки до відкриття нового сезону. 29 липня 1925 р. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>
- 13) Протокол наради з питання репертуару Державного театру «Березіль» у Харкові та план роботи на сезон 1925-1926 рр. Без дати. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>
- 14) Програма гастрольного туру Українського державного драматичного театру «Березіль». Без дати. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>
- 15) Лист директора Державного драматичного театру «Березіль» відділу мистецтв М. Дацківа до головполітосвіти УСРР про систему абонементів театру. 28 вересня 1927 р. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>
- 16) Супровідна записка Харківського державного обласного театрального тресту та копія протоколу бюджетної комісії тресту щодо кошторису театру «Березіль» на 1933 р. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>
- 17) Доповідна записка завідувача відділу культури і пропаганди ЦК КП(б)У А. Хвилі, направлена до Секретаріату ЦК КП(б)У та народному комісару освіти УСРР М. Скрипнику про стан Харківського театру опери і балету, театрів «Березіль» та «Революції». Не раніше червня 1932 р. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>
- 18) Витяг із протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У з розгляду питання «Про директорів театрів «Березоля», «Театру Революції», «Франко». 1 липня 1932 р. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>
- 19) Лист секретаря ЦК ВКП(б) П. Постишева генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору про заборону постановки п'єс «Микадо» та «Иностранная коллегия». 15 листопада 1932 р. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>
- 20) Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про п'єси «Микадо» та «Иностранная коллегия». 19 листопада 1932 р. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>

- 21) Витяг із протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У з розгляду питання «Про театр «Березіль». 5 жовтня 1932 р. //URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>
- 22) Доповідна записка завідувача відділу культури і пропаганди ЦК КП(б)У М. Кіллєрога секретарям ЦК КП(б)У С. Косіору, М. Постишеву та М. Попову про невиконання театром «Березіль» постанови Політбюро ЦК КП(б)У від 13 вересня 1933 р. щодо п'єси «Плацдарм». 19 вересня 1933 р. URL: <https://archives.gov.ua/ua/berezil/>
- 23) Лесь Курбас – Open Kurbas. URL: https://openkurbas.org/pro-lesya-kurbasa/?utm_source=chatgpt.com
- 24) Театр «Березіль» – Open Kurbas. URL: https://openkurbas.org/theatres/berezil/?utm_source=chatgpt.com
- 25) Лесь Курбас та його театр «Березіль». У чому феномен? – Свідомі. URL: https://svidomi.in.ua/page/les-kurbas-ta-yoho-teatr-berezil-u-chomu-fenomen?utm_source=chatgpt.com
- 26) Інценізація українського авангарду 1910–1920 років – Google Arts & Culture. URL: Інценізація українського авангарду 1910-1920 років — Google Arts & Culture
- 27) Український авангард – офіційний сайт. URL: «Український авангард»
- 28) Театр «Березіль» Леся Курбаса – Цифрова бібліотека «Київ». URL: https://dlib.kiev.ua/teatr?utm_source=chatgpt.com
- 29) Театр авангарду. URL: <https://platfor.ma/magazine/text-sq/projects/avant-garde-ukrainian-theater>
- 30) Avant-garde Ukrainian Theater in the 1920s – Encyclopedia of Ukraine. URL: http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CT%5CH%5CTheateravant_garde.htm

Література

- 31) Гайденко П. П. Європейський авангард: філософські та естетичні засади. Київ: Дух і Літера, 2010. 96 с.

- 32) Курбас Л. Вибрані твори: У 2 т. / Упоряд. М. Курковська. Київ: Мистецтво, 1995. Т. 1. 447 с.
- 33) Рудницький М. Лесь Курбас: Шлях режисера. Харків: Фоліо, 2002. 312 с.
- 34) Гусев В. Н. Театр Леся Курбаса: пошуки форми. Київ: Либідь, 2007. 256 с.
- 35) Стех М. Р. Курбас і український модернізм. Торонто: HURI Press, 2015. 318 с.
- 36) Гриневич В. А., Мельниченко В. Я. Історія українського театру ХХ століття. Київ: Наукова думка, 2012. 368 с.
- 37) Березіль: Досвід театру. Упоряд. Л. Танюк. Київ: Мистецтво, 1991. 342 с.
- 38) Ковальчук А. Авангард і традиція в театральному мистецтві України 1920–1930-х років. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2010. 188 с.
- 39) Gaborik, P. *Performing the Avant-Garde in Ukraine: Theatre, Politics, and Art between the Wars*. London: Routledge, 2020. 280 p.
- 40) Брейтбурд Ж. Французький авангард 1910–1930-х років: Живопис. Театр. Література. Париж: Gallimard, 1998. 282 с.
- 41) Батєва І. О. Європейський авангард: витоки, напрямки, персоналії. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 216 с.
- 42) Петрова С. М. Авангардизм як художнє явище ХХ століття. Київ: Академія мистецтв України, 2009. 192 с.
- 43) Попова І. І. Французький авангард у контексті художніх пошуків ХХ століття. Львів: Видавництво ЛНУ, 2011. 240 с.
- 44) Ліотар Ж.-Ф. Стан постмодерну / пер. з фр. Київ: Основи, 1998. 148 с. (містить аналіз авангардних течій як передумови постмодернізму)
- 45) Foster, H. (Ed.). *The Anti-Aesthetic: Essays on Postmodern Culture*. New York: The New Press, 2002. 240 p.
- 46) Goldberg, R. *Performance Art: From Futurism to the Present*. London: Thames & Hudson, 2011. 240 p. (огляд перформативних практик авангардистів, зокрема у Франції)

- 47) Poggi, C. *Inventing Futurism: The Art and Politics of Artificial Optimism*. Princeton: Princeton University Press, 2009. 312 p.
- 48) Green, C. *Art in France, 1900–1940*. Yale University Press, 2001. 320 p. (вичерпне дослідження про французький модернізм, кубізм, сюрреалізм і театральний авангард)
- 49) Бюргер, П. *Теорія авангарду* / пер. з англ. та передм. В. Р. Федюка. К.: «Основи», 2002. 288с. URL: <https://www.scribd.com/document/484966610/Burger-Peter-Theory-of-the-Avant-Garde-pdf>
- 50) Голдберг, Р. *Мистецтво перформансу: від футуризму до сьогодення* / пер. з англ. О. Коваль. К. : Артбук, 2020. 240 с. URL: <https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/CULTURE224/Goldberg-Performance-Art.pdf>
- 51) Green, C. *Art in France, 1900–1940*. New Haven ; London : Yale University Press, 2000. 288 p. URL: https://archive.org/details/artinfrance190010000gree_s5a3
- 52) Михельсон, А. *Театр авангарду в Європі: досвід модернізації сценічної мови* / А. Михельсон. К. : Либідь, 2009. 224 с.
- 53) Дмитренко, Л. *Український авангард і театр «Березіль» у світовому контексті* // *Сучасне мистецтвознавство*. 2021. № 18. С. 92–102. URL: <https://artstudiesjournal.knukim.edu.ua/article/view/252783>
- 54) Долгополов, І. *Театральна авангардна культура Франції ХХ ст.: культурологічний аспект : монографія* / І. Долгополов. Одеса : Астропринт, 2016. 312 с.
- 55) *Theories of the Avant-Garde*. – ResearchGate, 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/301553516_Theories_of_the_Avant-Grade

СПИСОК ОBOB'ЯЗKOBИХ ДОДАТКІВ

Додаток 1

Історична довідка

Авангардний театр, як один із найбільш радикальних мистецьких явищ початку ХХ століття, став відповіддю на глибокі соціальні, політичні та культурні зрушення, що охопили Європу в першій третині століття. Він виник на перехресті численних мистецьких течій, таких як експресіонізм, футуризм, дадаїзм, сюрреалізм і конструктивізм, які прагнули руйнувати традиційні форми мистецтва та створювати нові, більш відповідні епосі технічного прогресу, війн і революцій. Український авангардний театр, розвиваючись у контексті європейських тенденцій, водночас виробив власну естетику, пов'язану з національною ідентичністю та пошуками нового художнього мовлення. Перші прояви авангардного театру в Європі пов'язані з відмовою від реалістичної традиції ХІХ століття та пошуком нових способів вираження. У Німеччині експресіоністичний театр (Георг Кайзер, Ернст Толлер) перетворив сцену на простір для відображення внутрішніх переживань персонажів, де деформація форми служила вираженню соціальної та психологічної напруги. Театри Макса Рейнхардта експериментували з простором і світлом, відкриваючи нові можливості сценічної виразності.

У Франції авангардний театр розвивався під впливом дадаїзму та сюрреалізму. Альфред Жаррі зі своєю п'єсою «Король Убю» (1896) став попередником абсурдизму, а Антонен Арто, засновник «Театру Жорі», сформулював концепцію «театру жорстокості», яка вимагала від глядача фізичного та психічного потрясіння. У його теорії акцент робився на ритуалі, жесті та звуку, а не на традиційному тексті.

Італійські футуристи, очолювані Філіппо Томмазо Марінетті, проголосили повну відмову від минулого, пропонуючи театр швидкості, техніки та епатажу. Їхні вистави часто нагадували перформанси з використанням механічних елементів, шуму та мінімалістичного тексту.

Окрему сторінку в історії авангардного театру відкрив російський конструктивізм, представлений Всеволодом Мейєрхольдом, який запровадив систему «біомеханіки» — тренування актора як «машини», що рухається за законами фізики. Сценографія в його театрі набула функціональності, перетворившись на конструкцію для дії, а не декорацію.

Україна в перші десятиліття ХХ століття переживала культурний розквіт, пов'язаний із національно-визвольними прагненнями та впливом європейських авангардних течій. Центром українського театрального авангарду став театр «Березіль», заснований Лесем Курбасом у 1922 році. Курбас, який навчався у Європі та перейняв ідеї експресіонізму, створив унікальну театральну систему, що поєднувала національну символіку, пластичну виразність і соціальну сатиру.

Його ранні роботи у Львові та Києві вже демонстрували прагнення до театральних реформ. Проте справжній розквіт його творчості припав на 1920-ті роки, коли він створив театр «Березіль» (1922) і розробив власну театральну систему, що поєднувала міжнародний досвід із національною специфікою. Курбас, який навчався у Відні і був знайомий з німецьким експресіонізмом, запропонував радикально новий підхід до театральної вистави. Його метод базувався на кількох ключових принципах: концепції «актора-творця», для якого текст був лише одним із елементів вистави; ідеї театру як «організованої дії»; використанні монтажу як основного композиційного принципу.

Театр «Березіль» (спочатку заснований у Києві, а з 1926 року - у Харкові) став справжньою лабораторією театрального авангарду. Тут були поставлені знакові вистави, які визначали обличчя українського театру того часу: «Джиммі Хіггінс» за п'єсою Е. Сінклера (1923), «Газ» Г. Кайзера (1923),

«Маклена Граса « М. Куліша (1924), «Народний Малахій « М. Куліша (1928). Кожна з цих постановок була новаторською як за формою, так і за змістом. Наприклад, у «Маклені Грасі « Курбас створив потужну метафору соціального розкладу, використовуючи принципи конструктивізму в сценографії і розробляючи особливу пластичну мову для акторів.

Сценографія в театрі Курбаса перестала бути просто фоном для дії - вона стала активним учасником вистави. Вадим Меллер, головний сценограф «Березоля «, розробив концепцію «кінетичної сценографії «, де декорації трансформувалися під час вистави, створюючи динамічний простір. Його роботи до вистав «Газ « і «Маклена Граса « стали візитівкою українського театрального конструктивізму. Олександра Екстер, яка працювала з Курбасом у ранній період, привнесла в український театр принципи кубізму і футуризму, поєднуючи їх із елементами українського народного мистецтва.

Особливістю українського театрального авангарду був його глибокий зв'язок із національною культурою. Курбас і його колеги не просто копіювали європейські течії, а творчо їх переосмислювали через призму української історії та ментальності. Наприклад, у виставі «Гайдамаки « (1920) за поемою Шевченка Курбас використовував елементи українського вертепу і народного лялькового театру, поєднуючи їх із прийомами експресіонізму.

Проте вже з кінця 1920-х років ситуація для українського авангардного театру почала різко погіршуватися. Радянська влада, яка спочатку дозволяла певну свободу експериментів, почала впроваджувати жорсткий ідеологічний контроль над мистецтвом. У 1933 році «Березіль « був розформований, а Курбаса заарештували. Багатьох його колег також репресували - частину розстріляли, інших відправили до таборів. Сам Курбас загинув у 1942 році у Соловецькому таборі.

1934 рік став роком остаточного закриття авангардних театрів в УРСР. На зміну експериментам прийшов соцреалізм з його жорсткими догмами:

ілюстративністю, героїзацією «позитивних персонажів» і обов'язковою ідеологічною вивіркою. Авангардні постановки були оголошені «формалістичними» і «ворожими народу», архіви театру «Березіль» значною мірою знищені.

Незважаючи на трагічну долю, український театральний авангард 1920-х років залишив значний слід у світовій театральній культурі. Через емігрантів, яким вдалося втекти за кордон, ідеї Курбаса поширилися в Європі та Америці. Його теоретичні праці (на жаль, збереглися лише у фрагментах) стали важливим внеском у розвиток театральної науки. А в самій Україні спадщина «Березоля» стала основою для відродження експериментального театру в 1960-х роках.

Цей період української театральної історії наочно демонструє, як національний театр може творчо асимілювати світові тенденції, наповнюючи їх власним змістом. Водночас він став свідком того, якою трагічною може бути доля мистецтва під тиском тоталітарної системи. Досвід Курбаса і «Березоля» залишається актуальним і сьогодні - як приклад мужності художників, які намагалися зберегти творчу свободу в умовах, коли ця свобода була під загрозою

знищення

Додаток 2

Соціологічне дослідження (анкета і загальний аналіз потенційної музейної аудиторії)

В ході програми введення виставки «Збільшувальне скло» авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру » серед аудиторії різної вікової категорії було проведено соціологічне опитування. В межах практичної соціологічної роботи було сформовано фокус-групу для вивчення потенційної аудиторії майбутнього Музею українського авангарду та значущості комунікаційного проекту майбутньої виставки. Для реалізації першого етапу було проведено анкетування серед 26 респондентів. Анкета складається з 15 питань, які мають варіанти закритих, напівзакритих та відкритих варіантів відповідей.

1. Ваша стать:
 - Чоловіча (7)
 - Жіноча (19)
2. Ваш вік:
 - До 18 років (2)
 - 18-24 (15)
 - 25-34 (3)
 - 35-50 (4)
 - Від 50 років (2)
3. Ваше основне заняття:
 - Вчусь у школі (2)
 - Студент вищого або середнього навчального закладу (12)
 - Робочий промисловості, фахівець технічного профілю (1)
 - Працівник освіти, культури, охорони здоров'я та ін. (7)

- Працівник фінансової, економічної сфери (1)
 - Військовослужбовець, працівник правоохоронних органів та ін. (1)
 - Працівник торгівлі, сфери обслуговування (1)
 - Підприємець, фермер (0)
 - Займаюсь домашнім господарством (0)
 - Тимчасово не працюю, шукаю роботу (0)
 - Непрацюючий пенсіонер (0)
 - Інше (1)
4. Як часто Ви відвідуєте музеї?
- Раз на місяць (5)
 - Раз на півроку (7)
 - Раз на рік (8)
 - Не відвідую взагалі (6)
5. З якою метою Ви відвідуєте музеї?
- Культурне дозвілля (11)
 - Подивитись нову виставку (4)
 - В освітніх цілях (загальноосвітня/спеціалізована екскурсія) (4)
 - Познайти своїх гостей/друзів з музеєм (1)
 - Відпочити (3)
 - Туризм (1)
 - Не цікавить взагалі (1)
 - Інше (1)
6. Що Вас не приваблює в музеї?
- Нудні екскурсії (15)
 - Не актуальні виставки (9)
 - Експозиції, які не змінюються (8)
 - Інше (2)

7. Які теми виставок / факультативів Вам були б цікаві? Наприклад, технічні, історичні, меморіальні (персоналії), художні та ін.

Коротка відповідь _____

- ✓ Художні (16)
- ✓ Історичні (10)
- ✓ Технічні, новітні технології (2)
- ✓ Меморіальні (2)
- ✓ Персональні (1)
- ✓ Тематичні (1)

8. В яких заходах Ви б узяли участь?

- Квест (13)
- Вікторина (10)
- Тематична класична екскурсія (12)
- Екскурсія-концерт (12)
- Екскурсія-прогулянка (16)
- Спектакль-екскурсія (14)
- Інше (1)

9. Які з музейних зустрічей Ви б відвідали?

- Факультативи (6)
- Майстер-класи (19)
- Дискусійний клуб (11)
- Презентації (11)
- Науково-популярні лекції (12)
- Інше (1)

10. Що може Вас привабити відвідати музей?

- Реклама (банери, постери), в тому числі реклама в інтернеті (7)
- Віртуальна екскурсія по музею (8)
- Вебінари (1)

- СМІ (3)
 - Групи в соціальних мережах (5)
 - Інше (2)
11. Чи було б Вам цікаво відвідати музей мистецького профілю?
- Так, цікаво (22)
 - Ні, але відвідав би (2)
 - Ні, не цікаво (2)
 - Інше (0)
12. Який мистецький профіль Вам було б цікаво відвідати?
- Художній (11)
 - Театральний (7)
 - Архітектурний (7)
 - Інше (1)
13. Як часто Ви відвідуєте театр?
- Раз на місяць (2)
 - Раз на півроку (6)
 - Раз на рік (6)
 - Не відвідую взагалі (9)
14. Виставам якого профілю Ви надаєте перевагу?
- Модерністські (2)
 - Класичні (9)
 - Драматичні (3)
 - Сучасні (8)
 - Гумористичні (2)
 - Інше (2)
15. Чи порекомендуєте Ви друзям музей театрального профілю?
- Так (22)
 - Ні (4)

Таким чином, проаналізувавши відповіді респондентів було виділено групу з 10 респондентів (серед яких 7 жінок і 3 чоловіка віком від 18 до 24 років), які найчастіше відвідують музеї і виявили найбільшу зацікавленість у темі. Саме вони будуть складати фокус-групу, якій будуть представлені подальші презентації

Додаток 3

Сценарій по презентації екскурсій фокус-групі

5 респондентам (3 жінки і 2 чоловіка віком від 18 до 24 років), які були найактивнішими та виявили найбільшу зацікавленість було запропоновано ряд екскурсій.

Сценарій по презентації екскурсій на базі виставки «Збільшувальне скло» авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру».

Модератор: Доброго дня, шановні респонденти! Сьогодні ми зустрілися для того, щоб обрати екскурсії, які будуть проведені на базі нашої нової виставки. Нагадаю, з вами Лобода Дар'я Едуардівна, виставка «Збільшувальне скло» авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру» майбутнього Музею авангарду (м.Київ). Тож давайте почнемо.

Респондент: Доброго дня, Дар'я Едуардівна, рада бути присутньою на цій зустрічі!

Респондент: Так, дякую за запрошення.

Модератор: Рада Вас всіх вітати, ще раз. Сьогодні я хотіла обговорити з вами, як майбутніми відвідувачами, ряд екскурсій до нашої виставки, які би ми хотіли впровадити у комунікації майбутнього Музею авангарду.

Респондент: Завжди раді допомогти!

Модератор: Отже, розпочнемо ми з того, що я назву вам декілька екскурсій і ми разом виберемо, які Вам будуть найцікавіші. Зараз я видам вам список, який складається з табличок із можливими майбутніми екскурсіями, вони будуть нам в нагоді. Перша з екскурсій «Подорож у минуле: життя та творчість Леся Курбаса» проводитиметься в концерному залі на першому поверсі нашого Музею авангарду. Це так звана «Екскурсія-концерт». Перша частина екскурсії

буде концерт де виконуватимуться музичні композиції, що відображають дух та атмосферу тогочасного театрального життя, також буде присутня музика, яку використовував Курбас у своїх постановках.

№ п/п	Назва теми екскурсії	Вид (по місцю проведенн я)	Тип (по характер у тематик и	За цільовим направленн ям	Жанр	Аудиторія
1	«Подорож у минуле: життя та творчість Леся Курбаса»	Комплексна	Тематична	Загально-освітня	Екскурсія-спектакль	Широке коло відвідувачів
2	«Час і театр: історичний контекст п'єс Леся Курбаса»	Внутрішня	Тематична	Навчальна	Екскурсія-семінар	Студенти – музеєзнавці
3	«Мистецтво експерименту: український театр «Березіль» в контексті	Внутрішня	Тематична	Загально-освітня	Екскурсія-лекція	Широке коло відвідувачів

	авангардної Європи»					
4	«Будинок театру Березіль: історія та сучасність»	Комплекс на	Оглядова	Загально-освітня	Екскурсія-прогулянка	Учні старшої школи/студенти 1-2 курсу
5	«Сучасний авангард: Березіль сьогодні»	Внутрішня	Тематична	Загально-освітня	Екскурсія-діалог	Широке коло відвідувачів

Респондент: Якщо це концерт, то будуть залучені актори?

Модератор: Так, концерт також буде складатись із акторів, які будуть виконувати фрагменти п'єс, які ставив Лесь Курбас. Це робиться для повного занурення в атмосферу тогочасних років.

Респондент: Вау! Це неймовірно

Респондент: А щодо другої частини екскурсії?

Модератор: Після концертної частини екскурсії організуватиметься екскурсія по музею, де учасники зможуть ознайомитися з експозиціями, пов'язаними з Лесем Курбасом, його театром «Березіль» та авангардним рухом в українському мистецтві.

Респондент: Тобто це поєднання елементів екскурсії та концерту?

Модератор: Так, все вірно. Відвідувачі отримають унікальну можливість побачити та почути не лише музику та виконання, але й поглибити своє розуміння процесу творчості Леся Курбаса та його вплив на українську театральну сцену. Також, відвідувачі можуть знайти натхнення у творчості Курбаса та його колег, що спонукає до задуму про власні можливості у

творчому та культурному вираженні. Крім того, вони матимуть можливість поглибити свої знання про історію та культуру своєї країни та оцінити важливість збереження та популяризації культурної спадщини.

Респондент: Супер! Мені дуже подобаються такі заходи

Модератор: Це дуже чудово! Наступна наша екскурсія «Час і театр: історичний контекст п'єс Леся Курбаса», вона розрахована на студентів-музеєзнавців через більш поглиблені знання з авангардного мистецтва. Під час екскурсії студентам будуть показані експозиції музею, присвячені Лесю Курбасу та його театру «Березіль». Також, ми розглянемо артефакти, що відображають історичний контекст тогочасного українського театру, політичні та соціокультурні реалії епохи. Далі за планом семінарна частина, де обговоримо роль та місце Леся Курбаса в українському театрі, а також проаналізуємо його п'єси та завдяки яким інструментам він досяг такої популярності. Висвітлимо вплив соціально-політичних подій на творчість Курбаса та його спроби впровадження новаторських методів у театральну практику. Семінар включатиме в себе дискусії щодо спадщини Курбаса та її впливу на розвиток сучасного українського театру. Можливо, студенти поділяться своїми враженнями та ідеями щодо використання досвіду Леся Курбаса у сучасній музейній практиці.

Респондент: Якщо я студент, але не музеєзнавець, чи зможу я потрапити на цю екскурсію просто послухати?

Модератор: Екскурсія-семінар відрізняється від звичайної екскурсії більш глибоким та систематичним підходом до вивчення певної теми: це і акцент на дослідженні, тобто, екскурсія спрямована на активну участь учасників у вивченні матеріалу. Вони не лише слухають інформацію, а й беруть участь у дискусіях, аналізують факти та формують власні висновки. Завдяки систематизації знань учасники мають можливість отримати більш повне та глибоке розуміння предмету дослідження. Також, в екскурсіях-семінарах

зазвичай передбачається обговорення, дискусії, взаємодія з ведучим та іншими учасниками. Це стимулює критичне мислення та активну пізнавальну діяльність. Для того, щоб відповісти на ваше питання, вам треба зрозуміти, чи почували б ви себе спокійно серед людей, які мають більш поглиблені знання з цієї теми? Якщо так, то прошу, якщо ні, то на жаль, вам було б не дуже комфортно.

Респондент: Дякую за розгорнуту відповідь! Дійсно, я над цим не подумала, я дуже сором'язлива людина і мені було б не дуже комфортно серед тих, хто професійно розбирається в темі авангардного мистецтва

Модератор: То вам буде дуже комфортно завітати на нашу третю екскурсію «Мистецтво експерименту: український театр «Березіль» в контексті авангардної Європи». За жанром це екскурсія-лекція і передбачає широке коло відвідувачів. Ось тут ви можете просто послухати, тим паче, для цього буде створено простір для особистих думок відвідувачів.

Респондент: Звучить цікаво, а можна детальніше?

Модератор: Звісно! Це буде дійсно екскурсія 21 ст.!

Респондент: Я заінтригований!

Модератор: Екскурсія буде відтворюватись за допомогою застосування технологій віртуальної реальності для показування архівних матеріалів, фотографій, відео вистав театру «Березіль» та його акторів. Кожному відвідувачу будуть вручені окуляри віртуальної реальності, які повністю занурять його у атмосферу 20-х років минулого століття, коли на театральній сцені відбувалися перші вистави. Ви побачите перший зал, де глядачі зустрічалися з новаторськими постановками та виступами акторів «Березіля». Далі ми рушимо в подорож по життю та творчості акторів театру. За допомогою віртуальної реальності ви побачите їхні особисті моменти, переживання, виразні акторські виступи та дізнаєтеся про складні долі, через які проходили ці талановиті люди. Закінчимо нашу екскурсію велично. Ви відчуєте атмосферу

останнього виступу театру «Березіль» та його закриття. Віртуальна реальність дозволить вам стати частиною цієї історичної події, відчути ту радість та сум за цим чудовим театром. Я вірю, що ця екскурсія-лекція залишить у вас незабутні враження та дозволить краще зрозуміти значення театру «Березіль» для української культури.

Респондент: Це дуже крута та технологічна ідея! Нестандартні рішення – заголовок 21 ст.

Респондент: Хотіла б я хоча б трохи доторкнутись до величного

Модератор: У вас є така нагода прямо зараз!

Респондент: Правда? Я за!

Модератор: Пропоную вам пройти квест «Відшукайте театральні артефакти у музеї авангарду «Березіль»»

Респондент: Вау, я в захваті! Що треба робити?

Модератор: Брати участь Ви будете в одній команді. Ваша задача знайти артефакти, пов'язані з акторами театру «Березіль» - костюми, маски, афіші вистав, фотографії тощо. На початку квесту ви отримаєте карти, які містять схему музею з позначеними місцями, де знаходяться артефакти. Ваша задача знайти всі артефакти позначені на карті. (Модератор роздає карти)

Респондент: Я бачу першу точку – «Костюмерний зал, 1 поверх». Ходімо спочатку туди! Тут також є примітка: «Учасники повинні зробити фотографії кожного знайденого костюму та вказати особливості його дизайну та виготовлення. Кожен костюм має етикетку з інформацією про виставу, де він був використаний, і про актора, що носив цей костюм».

(Респонденти шукають двері на яких висить табличка «Костюмерний зал» та заходять усередину. Бачать виставку історичних костюмів, які використовувалися в постановках театру. Костюми розміщені на манекенах або спеціальних стендах з відповідним підсвічуванням для наглядності. Зал

оформлений у стилі епохи, коли використовувалися ці костюми з акцентом на культурну спадщину).

Респондент: Вааау, це так красиво, я навіть забула за завдання

Респондент: Так так, що там треба знайти? (Дивиться у карточку) – «Знайдіть костюм головного героя вистави «Марія «» (Учасники повинні знайти костюм, який носила акторка, що виконувала роль Марії в п'єсі «Марія»).

Респондент: Але ж тут дуже багато костюмів, як ми знайдемо потрібний?

Респондент: Тут є підказка! – «Знайдіть костюм, який носила акторка, що виконувала роль Марії, поруч з дзеркальною стіною».

(Респонденти підходять до дзеркальної стіни та бачать той самий костюм)

Модератор: костюм головної героїні вистави «Марія «, створений для постановки Леся Курбаса. Цей костюм представляє собою велику та важку сукню до підлоги з вузьким поясом, що підкреслює талію. Він виготовлений з важкої, блискучої тканини, такої як бархат або шовк, що надає йому розкішний вигляд. Костюм має темно-червоний або пурпурний колір, що вказує на статус та емоційність персонажа. Аксесуаром до цього костюму є велике віяло, що є символом статусу та жіночності. Волосся героїні високо зачісане та прикрашене великими прикрасами, а макіяж насичений, з використанням червоної помади та підкресленням очей. Цей костюм - лише один із численних унікальних експонатів у нашому музеї, що дозволяє крокувати в минуле та відчувати атмосферу театральної епохи Леся Курбаса. Будь ласка, насолоджуйтесь вашим переглядом!

Респондент: Неймовірно красивий костюм! (Ставить галочку про першу знахідку у костюмерному залі). Наступний костюм, який нам треба знайти, це костюм з вистави «Шляхетна пані». І тут також є підказка де його шукати: «Знайдіть костюм, що відображає елегантність та витонченість шляхетної пані».

(Всі респонденти починають вдивлятись в манекени і майже одразу бачать той самий костюм по середині зали, він дійсно приковує всю увагу своєю неперевершеною та витонченістю).

Респондент: Так, Так, я знайшла його! (Показує на костюм та йде в його сторону)

Модератор: Які ви молодці, не думала що ви так швидкого його знайдете. Так, дійсно саме цей костюм є прикладом розкішного костюма 19 століття з елементами епохи романтизму. Костюм представляє собою вишукане вбрання, що складається з розкішної сукні та відповідних аксесуарів. Сукня має довгу спідницю та короткі рукава, оздоблені мереживом. Тканина, з якої виготовлена сукня, дуже приємна на дотик, шовкова з бархатними вставками, що надає їй блискучий вигляд. До речі, темно-червоний колір сукні не просто саме такий обрали при пошиві. В 19 ст. такі кольори, як темно-червоний, бордовий, смарагдовий або навіть чорний підкреслювали елегантність та витонченість образу. Такі кольори часто асоціюються з розкішшю та високим соціальним статусом, що допомагає передати характер героїні та атмосферу вистави. Костюм доповнений широким поясом та шарфом, що підкреслює талію та додає образу жіночності. Аксесуари включають велике кільце, браслети та сережки з дорогоцінними каміннями або перлинами. Взуття до цього костюму – туфлі на підборах, що додає образу грації та елегантності. Волосся зачесане вгору та зафіксоване декоративними заколками чи шпильками.

Респондент: Як ви гадаєте, чи можливо використовувати деякі елементи цього костюму у сучасних модних трендах? Які елементи костюму можуть бути актуальними сьогодні?

Модератор: Цікаве запитання, гадаю, що деякі елементи костюму з вистави «Шляхетна пані» можуть бути актуальними у сучасних модних трендах. Наприклад, вишукані аксесуари, такі як велике кільце або браслети з дорогоцінними каміннями, можуть додати елегантності та розкоші до сучасного

образу. Також, вишукані тканини та деталі дизайну, такі як мереживо чи вишивка, стають дедалі популярнішими у сучасному українському одязі. Однак, важливо враховувати, що модні тренди змінюються, тому використання елементів старовинного костюму потребує розумного поєднання з сучасними елементами, щоб створити гармонійний образ.

Респондент: Які елементи костюму найбільше підкреслюють характер і статус героїні? Чому?

Модератор: Весь образ – суцільна тонко продумана експозиція, вона чітко відтворює образ, зробивши 100%-ве попадання. Але щодо елементів, головне це, звісно, сукня. Її колір, тканина – все продумано до дрібниць. Сукня, зроблена з суцільного шовку з бархатними вставками та мереживними і вишитими деталями відображає розкіш та елегантність, що характерні для аристократичного середовища, у якому перебуває героїня. Пояс та шарф, що підкреслюють талію, додають жіночності та витонченості образу, а велике кільце і браслети з дорогоцінними каміннями вказують на високий соціальний статус героїні. Ці елементи костюму допомагають глядачеві легко впізнати статус та характер героїні, а також поглиблюють реалістичність образу, допомагаючи акторці краще відтворити образ на сцені.

Респондент: Так, це дуже красиво. (Ставить галочку про другу знахідку у костюмерному залі). Отож остання знахідка, яку треба знайти – це костюм футболіста з вистави «Гра».

Респондент: Думаю цей костюм точно відрізняється від інших та має виглядати із символікою футболу

Модератор: Маєш рацію!

Респондент: Ось же він! (Костюм футболіста розміщений поруч із іншими костюмами, які відображають сучасний або історичний спортивний стиль, щоб глядачі могли порівняти їх та зрозуміти контекст образу).

Модератор: У виставі «Гра « Леся Курбаса костюм футболіста є символічним та відображає основні риси та ідеї, які автор прагнув висловити через цей образ. Оскільки «Гра « була алегоричною виставою, костюми часто використовувалися для підкреслення певних аспектів персонажів та їхніх характерів.

Костюм футболіста яскравий та динамічний, відтворює енергію та рухливість спортсмена на полі. Він складається з футболки та шортів з символічними елементами, які вказують на зв'язок з грою та спортом. Наприклад, на футболці зображено номер гравця, а на шортах - символічні елементи, що асоціюються з футболом. Такий костюм доповнений аксесуарами, які підкреслюють спортивний характер образу, наприклад, футбольним м'ячем та спеціальним взуттям для гри в футбол. Крім того, важливо, щоб костюм футболіста був зручним для актора, оскільки він може вимагати активного руху та виразного гри на сцені.

Респондент: Які матеріали та техніки використані для створення цього костюму? Як це впливає на його вигляд та враження від нього?

Модератор: Костюм футболіста з вистави «Гра « створений з різних матеріалів та за допомогою різних технік, щоб передати відчуття динаміки та енергії футбольної гри. Наприклад, для створення цього костюму використовувалися легкі та еластичні тканини, які дозволяють акторові вільно рухатися на сцені та виразно передавати емоції через жести та пластичність. Техніка пошиття спеціально підібрана для того, щоб створити враження динаміки та руху навіть у статичному стані костюму. Також використовуються додаткові деталі, такі як номер гравця або символіка, що асоціюється з футболом, щоб підкреслити тематику образу. Всі ці елементи разом впливають на вигляд костюму та створюють враження глядачеві від образу футбольного гравця.

Респондент: Неймовірно поєднання! (Ставить галочку про третю і останню знахідку у костюмерному залі)

Респондент: От і все! Перший зал пройдено, на черзі «Зала пам'яток театрального мистецтва» 2й поверх.

(Респонденти піднімаються на 2й поверх та шукають двері на яких висить табличка «Зала пам'яток театрального мистецтва» та заходять усередину).

Модератор: «Зала пам'яток театрального мистецтва» - це простір, що переповнений історією та атмосферою театрального світу. У цій залі ви побачите стіни, що вкриті афішами вистав, яскравими фотографіями з вистав, а також портретами акторів і режисерів. На полицях та вітринах розміщені різні артефакти - маски, реквізит, костюми, які були використані в виставах. Пам'ятки тут дуже різноманітні - від старовинних речей, що дійшли з минулого століття, до сучасних виробів, що показують розвиток театральних технологій. Все в цій залі дихає творчістю і мистецтвом, створюючи особливу атмосферу та враження мандрівки в часі і просторі театрального мистецтва.

Респондент: Все таке яскраве та привертає увагу (роздивляється), аж очі розбігаються!

Респондент: Отож, яке ж тут чекає завдання на нас? (Дістає картку та дивиться перше завдання). – «Знайди афішу вистави Леся Курбаса, яка відбулася в 1930 році. Яка була назва цієї вистави та її сюжет?». Підказка: «Шукай в частині залу, де розміщені афіши. Звертай увагу на деталі, особливо на дати, а щоб точно впевнитись, що ти знайшов правильну афішу – відскануй цей QR-код».

(Респонденти йдуть в частину залу, де розміщені афіші)

Респондент: Я бачу дату 1930 рік, здається це саме те що нам потрібно.

Модератор: Так, дійсно, ви майже впорались із завданням, залишилось уважно роздивитись та відповісти на 2 запитання, звертайте увагу на деталі!

Респондент: Думаю я можу дати відповідь. Назва вистави «Мина Мазайло», а от сюжет важкувато сказати, не читав цю п'єсу.

Модератор: Нічого, зараз розповім! Сюжет вистави «Мина Мазайло» Леся Курбаса, яка відбулася в 1930 році, розповідає про суспільно-політичні події на Україні під час Першої світової війни та в період Української революції 1917-1921 років. Головний герой, Мина Мазайло, відображає долю українського народу, який бореться за свою незалежність та права в умовах складної історичної ситуації. Мина, який був селянином, стає учасником військових подій та революційних змагань, що відбувалися на Україні в період Першої світової війни та після неї. У своїх пригодах Мина зіткнувся з різними політичними та соціальними силами того часу: анархістами, більшовиками, українськими націоналістами, іншими селянами. Його шлях символізує шлях українського народу до свободи та незалежності. Вистава відображає драматичні події і перипетії того періоду, а також відображає ідеали та мрії українського народу про краще майбутнє.

Респондент: Дійсно революційне рішення!

Респондент: Ну-ка що там за друге завдання? (Дивиться у карточку)

Респондент: Бачу друге завдання: «Відшукай маску, яка використовувалася в одній із вистав Леся Курбаса. Яка була роль персонажа, для якого була створена ця маска?» Підказка: маска екстравагантної, рішучої та амбіційної людини.

Респондент: Цікаве завдання, певно вона знаходиться в іншій частині залу.

Модератор: Так, ви праві, примітка, маску треба шукати біля вітрини «Театрального макіяжу», де демонструються маски, паручі, аксесуари та інші елементи, що використовуються для створення образів персонажів. Така вітрина створює атмосферу театральності та дозволяє всім учасникам квесту більш детально ознайомитися з процесом створення образів на сцені.

(Учасники шукають вітрину та майже одразу знаходять)

Респондент: Яке красиве оформлення, а що саме тут знаходиться?

Модератор: На вітрині «Театрального макіяжу» ви бачите ряд масок: «Маска для Леді Макбет», «Маска для Короля Дункана», «Маска для Макдуфа». Також присутні паручі та волосся: «Штучне волосся для костюму Леді Макбет», «Паричок для персонажа Бенкволю». Косметика, якою робили макіяж акторки перед виступом: «Палітра тіней для очей», «Помада для створення образу Макбета», «Косметичний набір для старого короля»; мініатюрні моделі костюмів та аксесуари: «Шпилька з перлами для костюму Офелії», «Рукавичка для ролі Гамлета», «Пояс для костюму Титанії».

Респондент: Як ці предмети потрапили в колекцію музею?

Модератор: Перед тим як опинитись на вітрині всі предмети пройшли дуже довгий шлях. Наприклад, багато масок були створені спеціально для театральних вистав та були збережені як артефакти після закінчення вистав; штучне волосся та парики зазвичай виготовлялися на замовлення для акторів і також збереглися як частина костюмів; косметичні засоби та макіяж часто зберігаються для демонстрації технік макіяжу та створення образів персонажів (звісно строк придатності в них вийшов); аксесуари, такі як прикраси, рукавички та пояси, також були частиною костюмів та зберігалися як частини ансамблю. Наш музей активно співпрацює з іншими музеями та приватними колекціями. Це дає нам змогу купувати або обмінювати предмети з приватних колекцій або колекцій інших музеїв. Також ми часто робимо колаборації з брендами, що додає впізнаваності нашому музею.

Респондент: Тепер зрозуміло звідки така дивовижна колекція. Тобто, ви можете щось продати з цієї колекції або обміняти, або отримати якусь річ для колекції по бартеру?

Модератор: Так, все вірно, якщо на думку музею певний предмет можна продати або обміняти на більш дорогоцінний предмет музей це зробить чому

ні? Часто при співпраці з приватними колекціонерами ми співпрацюємо саме по бартеру. Тобто, колекціонер на певний строк дає нам предмети для виставки, а ми в свою чергу робимо захід та рекламуємо цю людину. Особливо це вигідно тим, у кого є свій бізнес та активна громадська діяльність, це підсилює особистий бренд.

Респондент: Супер! Вражає ваш підхід

Респондент: Залишилось останнє завдання у цьому квесті... (перебиває інший респондент)

Респондент: Зачекай, маски ми знайшли, залишилось знайти потрібну та відповісти на питання

Респондент: (Задумливо дивиться на маски) Здається я знайшов, точно, це маска Леді Макбет! Судячи з виду маски, можу зробити висновок, що роль Леді Макбет досить суттєва. Вона є одним з найвідоміших персонажів в історії драматургії, її характер відомий своєю жорстокістю, рішучістю та амбіціями.

Модератор: Вірно! Які ви молодці! Маска для Леді Макбет доповнює вражаючий образ, що відображає характер та амбіції цього персонажа. Вона виготовлена з легкої, але міцної матерії, яка нагадує пап'є-маше. Маска має виразні, чітко вибиті риси обличчя, що підкреслюють силу та владу Леді Макбет. Очі маски глибоко врізані і виходять уперед, вони виглядають майже катовськими, високо підведені знизу, а брови виражені та високі, що створює вигляд пильності та влади. Губи маски чітко вибиті, з чуттєвою формою, що виходить трохи вперед. Вони нанесені червоною помадою, яка підкреслює вирішеність та амбіції персонажа. Контур губ чорний, що підсилює виразність обличчя. Маска має додаткові деталі, такі як декоративні елементи золотого кольору, які підсилюють враження розкіші та влади. Також вона має високе чоло, що підкреслює розум та інтелект персонажа. Окремі деталі, такі як виїмки на носі, створюють вигляд жорсткості та безжальності, що є характерною рисою Леді Макбет.

Респондент: Як часто використовувалася ця маска під час вистави?

Модератор: Не всю виставу і на це є свої причини. Маска Леді Макбет використовувалась лише у певних ключових сценах, де її присутність має найбільший ефект на аудиторію. Наприклад, у сценах, де Леді Макбет виявляє свою силу та підступність, або у моменти, коли вона впливає на події вистави найбільше. Таке обмежене використання маски додає драматичності та значущості її вигляду у виставі.

Респондент: А яким був процес створення маски?

Модератор: Процес створення маски був складним та творчим. Спочатку була спроектована та виготовлена модель маски з глини або пластиліну, яку потім використовували для формування остаточної маски. Після формування маска була покрита фарбою та іншими декоративними матеріалами.

Респондент: Дуже цікаво! Отож, залишилось ще одне завдання, сумно завершаючи наш квест (Дивиться у карточку) «Поглянь на фотографію з вистави «Гра « Леся Курбаса. Які враження вона викликає у вас? Як ви думаєте, яку емоцію передавав актор у цьому образі?»

(Всі респонденти уважно дивляться на фото сценічного актора)

Респондент: Перше враження яке викликало в мене це фото – зворушення та інтрига від гри. Лесь Курбас завжди створював вистави, які вражали своєю глибиною та символікою, і ця фотографія, ймовірно, передає цей характер. Вона може викликати багато питань і роздумів про природу гри, ролі театру у суспільстві та значення життя загалом.

Модератор: В яблучко! «Гра « Лесі Українки — це драматична п'єса, в якій порушуються важливі соціальні та етичні питання. Сюжет вистави обертається навколо головної героїні, молодої жінки на ім'я Лія. Вона живе у світі, де домінує боротьба за владу і гроші. Лія відчуває тиск цього світу і шукає виходу. Вона пробує змінити своє життя через релігію, кохання та інші способи. Однак кожна спроба призводить до нових конфліктів і викликає питання про

сенс життя, віру та мораль. П'єса відображає глибокі філософські роздуми про справедливість, віру, свободу вибору та моральні цінності. Кожен персонаж у п'єсі є символом певного аспекту життя, а їх взаємодія розкриває складність людської природи і суспільства.

Респондент: Остання галочку у цьому квесті! Було дуже цікаво

Модератор: Отож, підсумок, костюми роздивились, особливості дизайну та стилю відзначили; маски знайшли, проаналізували їхню конструкцію та виразність; проаналізували враження від фото сценічного актора, роздивились деталі

Респондент: Дякую Вам! Було дуже цікаво доторкнутись до сценічного образу

Модератор: І Вам дякую за участь! Пропоную повернутись до обговорення екскурсій.

Респондент: Так так, давайте

(Повертаються в спеціально відведене для обговорення приміщення)

Модератор: Отож, наступна екскурсія яку я запропоную – «Будинок театру Березіль: історія та сучасність». Це екскурсія-прогулянка будівлею Харківського Державного Академічного Драматичного Театру ім. Т. Г. Шевченка по вул. Сумській, 9. Будівля театру побудована у 1841 р. за проектом харківського архітектора А. Тона за ініціативи та на кошти антрепренера і актора Людвіга Млотковського. Урочисте відкриття театру відбулося у серпні 1842 р. З театром тісно пов'язана творча діяльність українського драматурга, режисера і актора Марка Кропивницького. У 1863 р. його перша п'єса «Дай серцю волю, заведе в неволю» була поставлена на сцені цього театру. 1926 р. до Харкова переїхав київський театр «Березіль», який був заснований Лесем Курбасом у 1922 р. Дебют колективу на харківській сцені відбувся 16 жовтня 1926 р. До акторського складу «Березолі» входили такі відомі артисти, як Амвросій Бучма, Дмитро Антонович, Іван Мар'яненко, Наталя Ужвій,

Валентина Чистякова, Леонід Тарабарінов, Олесь Сердюк, Леонід Биков та багато інших акторів. Після репресивних державних заходів, направлених проти головного режисера театру Леся Курбаса, новим керівником закладу у жовтні 1933 р. призначено акторку та режисера Мар'яну Крушельницьку. В квітні 1934 у зв'язку з 120-річчям від дня народження Тараса Шевченка, театру надано ім'я поета. Актори саме цього театру позували скульптору Манізеру при створенні ним пам'ятника Тарасу Шевченку. У 1989 на фасаді будинку театру було встановлено меморіальну дошку в пам'ять про Леся Курбаса, а «Мала сцена» театру отримала назву «Березіль». Враховуючи історію театру, йому було надано статус пам'ятки історії національного значення.

Респондент: Цікава історія будівлі, а як саме буде відбуватись екскурсія?

Модератор: Група зустрічається з екскурсоводом біля театру, де він коротко розповідає про історію театру та його значення для культурного життя Харкова та України. Екскурсія починається з огляду фасаду будівлі та розповіді про її архітектурні особливості. Гості мають можливість зайти в лобі та фойє театру, де їм розповідають про інтер'єр та історію цих приміщень, а також про те, як вони використовуються для проведення заходів та зустрічей. Екскурсія продовжується у головний зал театру, де екскурсовод розповідає про його історію, архітектуру, акустику та важливі події, які тут відбувалися. Також, гості мають можливість побачити сцену театру зсередини, а також ложі для глядачів, де їм розкажуть про особливості організації вистав та роботи акторів. Екскурсія завершується коротким висновком про театр і можливістю задати питання екскурсоводу.

Респондент: Чи можна дізнатися більше про інтер'єр та дизайн лобі та фойє театру?

Модератор: Звичайно! Лобі та фойє Харківського Державного Академічного Драматичного Театру ім. Т. Г. Шевченка вражають своєю величчю та елегантністю. Вони оформлені в класичному стилі з використанням

різноманітних декоративних елементів, які створюють вишукану атмосферу. У цих приміщеннях можна побачити роботи відомих художників та скульпторів, які доповнюють загальний образ театру і створюють особливу атмосферу очікування перед виставою.

Респондент: Чи можна організувати екскурсію для школярів чи студентів та які програми для них доступні?

Модератор: Так, ця екскурсія розрахована на учнів старшої школи та студентів 1-2 курсу

Респондент: Підліткам було б дуже цікаво!

Модератор: Авжеж! Остання екскурсія з нашого списку – екскурсія-діалог «Сучасний авангард: Березіль сьогодні»

Респондент: Що таке екскурсія-діалог?

Модератор: Екскурсія-діалог - це формат екскурсії, який передбачає активну участь відвідувачів у спілкуванні з екскурсоводом. У цій формі екскурсії покладається акцент на відкрите обговорення питань, відповіді на які можуть бути різними інтерпретаціями, думками та досвідом учасників групи. Екскурсія-діалог може бути особливо цікавою для тих, хто бажає не лише дізнатися нову інформацію, але й поділитися власними думками та переживаннями з іншими учасниками екскурсії.

Респондент: Перший раз таке чую! Цікаво якби вона відбувалась?

Модератор: Екскурсія починається зі знайомства учасників групи та вступного слова екскурсовода. Він пояснює тему екскурсії та запрошує учасників долучитися до обговорення. Екскурсовод розповідає про історію театру Березіль, його значення для української культури та спадок, який він залишив. Далі ми обговоримо сучасний стан «театру Березіль», його діяльність та вплив на сучасну культурну сцену. Після учасники обговоритимуть роль театру Березіль у розвитку українського авангарду та його місце в історії мистецтва. Екскурсія продовжується обговоренням актуальних тем, які порушує

театр Березіль сьогодні, таких як сучасні театральні тенденції, соціальні проблеми та інші. Все це, звісно, з перервами на фуршет та простором для власних думок!

Респондент: Вау, така жива собі зустріч, як із друзями

Модератор: Створювати теплий простір для думок – фішка нашого музею! Отож, залишилось підбити підсумки та обрати найкращу екскурсію. Вам треба проголосувати та обрати лише одну!

Респондент 1: Мені дуже сподобалась перша – «Подорож у минуле: життя та творчість Леся Курбаса». Така театралізована подача робить історію живою, це ніби переживаєш все разом із Курбасом. Я би з радістю ще раз побачила щось подібне.

Респондент 2: А мені найближча п'ята – про сучасний авангард. Я люблю говорити, дискутувати, ділитися думками. Там є обмін, живе спілкування. Але якщо чесно, то третя – «Мистецтво експерименту: український театр «Березіль» в контексті авангардної Європи» – викликала в мене найбільше здивування. Я не знала, що наш театр мав такий вплив і що це частина європейського контексту. Це було б дуже пізнавально.

Респондент 3: Я взагалі за третю. Вона мені здалась найглибшою. Там є і історія, і аналіз, і мистецтво. Мені подобається дивитись на українське в контексті європейського. Це змінює сприйняття культури.

Респондент 4: Чесно? Я трохи побоююсь лекцій, вони мені асоціюються з університетом. Але тут щось є. Історія авангарду звучить масштабно. Я спочатку був більше за четверту – прогулянку, бо люблю динаміку, але... третя екскурсія мене переконала. Хочу більше зрозуміти про «Березіль» і його європейський масштаб.

Респондент 5: Я поки сумніваюся. Мені більше до душі друга – про історичний контекст п'єс. Я люблю аналіз текстів і глибину. Але... третя також

має в собі аналіз. Якщо вона не буде просто монотонною лекцією, а живою розповіддю – тоді я за.

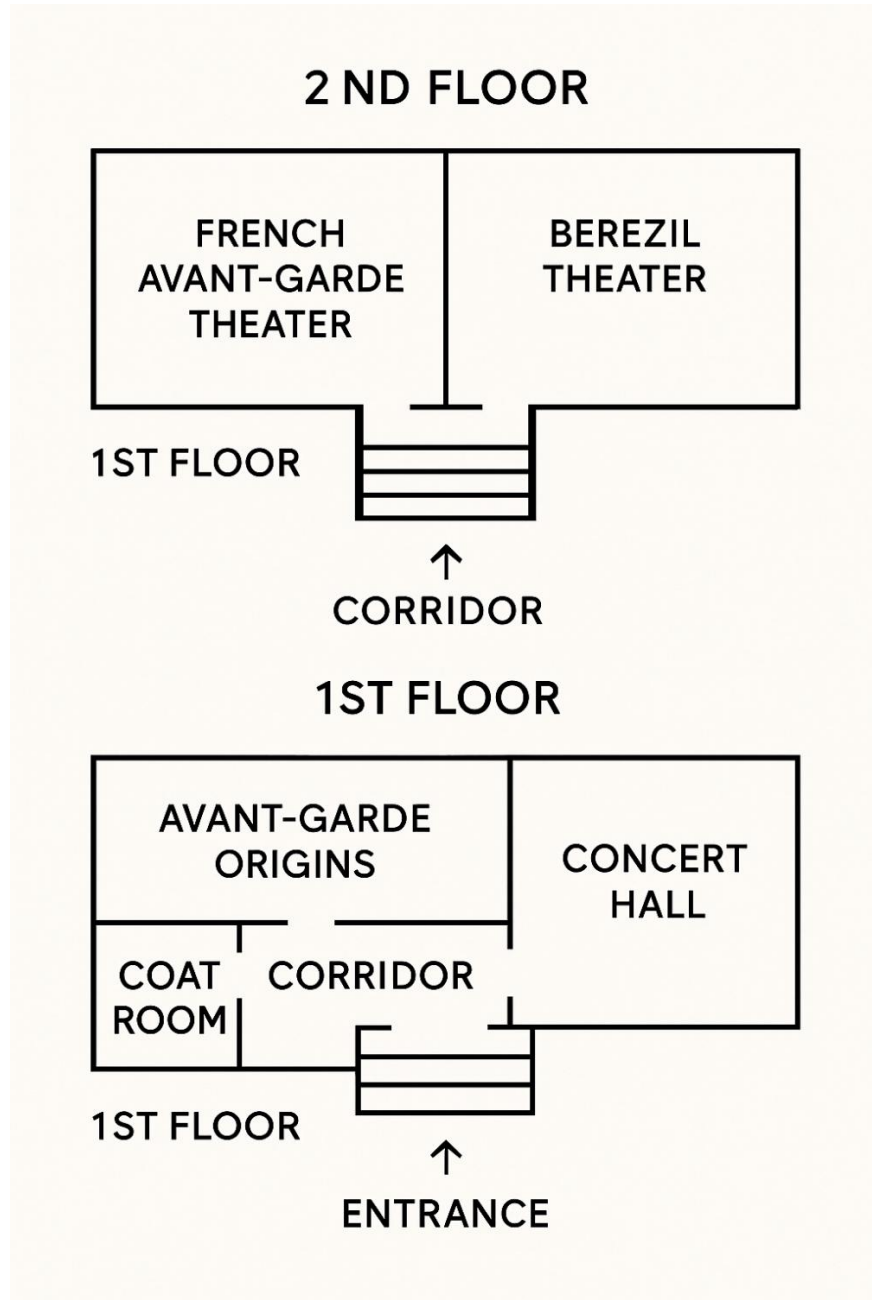
Модератор: Щиро дякую вам за активну участь у нашій зустрічі. На цьому ми завершимо наше обговорення. Дякую за ваші думки, зацікавленість та допомогу у виборі найкращої екскурсії. Буду рада бачити вас на завершальному заході — презентації музейних свят. Бажаю всім гарного настрою та до нових зустрічей!

Респондент: І вам щиро дякую за запрошення! До побачення!

Отже, проаналізувавши думки та враження, висловлені респондентами, більшістю голосів найкращою була обрана екскурсія – «Мистецтво експерименту: український театр «Березіль» в контексті авангардної Європи» (проголосувало «за» – 3, ще 2 учасники висловили зацікавлення темою). Найменш цікавою для учасників виявилася екскурсія «Сучасний авангард: Березіль сьогодні», що отримала найменше відгуків та підтримки. Таким чином, було обрано тему екскурсії, яка стала важливим елементом нашого проєкту та була творчо осмислена музейними засобами у виставці під назвою «Збільшувальне скло авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру»

Додаток 4

План будівлі

Додаток 5

Запрошення на виставку

Не пропусти шоу року

«ЗБІЛЬШУВАНЕ СКЛО»
АВАНГАРДУ:
СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК
АВАНГАРДНОГО ТЕАТРУ
В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ

Купуй квитки на сайті музею

1 травня 2025 р. - 1 червня 2025 р.
Музей авангарду (м.Київ):

<https://www.mundm.kiev.ua/u>

Додаток 6

Квиток на музейне свято

Додаток 7

Каталог виставки «Збільшувальне скло» авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру»

Додаток 8

Шопер із спектаклю «Золоте черево» 1926р.

Додаток 9

Подарунковий набір:

Листівка «Візитна картка вистави «Мина Мозайла» театру Березіль» + Магнітик із символікою театру «Березіль» та Магнітик із цитатою «Якщо вас покликано на сцену, ви повинні знати, що ви зробили все, аби зрозуміти світ, і ви повинні бути готові віддати його людям таким, як він є» Мина Мозайла, Лесь Курбас

ДОДАТКИ

Додаток 1. Історична довідка.....	61
Додаток 2. Соціологічне дослідження (анкета і загальний аналіз потенційної музейної аудиторії)	65
Додаток 3. Сценарій по презентації екскурсій фокус-групі	71
Додаток 4. План будівлі	92
Додаток 5. Запрошення на виставку	93
Додаток 6. Квиток на музейне свято	94
Додаток 7. Каталог виставки «Збільшуване скло» авангарду: становлення і розвиток українського авангардного театру»	95
Додаток 8. Шопер із спектаклю «Золоте черево» 1926р.	96
Додаток 9. Подарунковий набір	97